

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Pohled seniorů na užití informačních a
komunikačních technologií v praktickém životě**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ
PRÁCE**

Autor: Zuzana Tichá

Vedoucí práce: Mgr. Dagmar Dvořáčková, Ph.D.

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „*Pohled seniorů na užití informačních a komunikačních technologií v praktickém životě*“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2. 5. 2018

.....

Zuzana Tichá

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé práce Mgr. Dagmar Dvořáčkové, Ph.D. za její trpělivost, ochotu, vstřícnost, cenné rady a odborné vedení, které mi umožnilo zrealizovat tuto bakalářskou práci. Dále patří mé díky posluchačům Virtuální Univerzity v Českých Budějovicích, kteří byli ochotni se na mém výzkumu podílet. A v neposlední řadě děkuji mé rodině za podporu při studiu.

Pohled seniorů na užití informačních a komunikačních technologií v praktickém životě

Abstrakt

Rozvoj informačních a komunikačních technologií je v dnešní době velmi aktuálním tématem. Tato bakalářská práce má za úkol zmapovat, jak se k užívání informačních a komunikačních technologií staví senioři a jak je využívají v praktickém životě.

Teoretická část práce tvoří tři základní kapitoly, které se zabývají problematikou stáří, stárnutí a vymezení pojmu senior. Dále se zaměřují na vzdělávání seniorů, které jde v dnešní době stále dopředu a řadí se do něj právě Virtuální Univerzita třetího věku. Poslední kapitola je zaměřena na informační a komunikační technologie, na jejich charakteristiku a na vztah, který senioři k informačním a komunikačním technologiím mají.

V empirické části nalezneme cíl práce, kterým je zjistit, jak senioři přistupují k informačním a komunikačním technologiím a jakou formou tyto technologie v praktickém životě využívají. Pro zjištění tohoto cíle byla vybrána hlavní výzkumná otázka: *Jak se senioři ztotožňují s užíváním informačních a komunikačních technologií?* Pro co nejpřesnější zodpovězení hlavní výzkumné otázky, byly zvoleny čtyři dílčí výzkumné otázky a ty společně s dalšími podotázkami tvoří scénář pro rozhovor. Jako nejvhodnější pro tuto práci byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu. Pro získání dat bylo pracováno s pomocí metody dotazování a technikou polostrukturovaného rozhovoru. Výzkum byl veden dvoufázově, tedy první fází byl předvýzkum a poté následoval již samotný výzkum. Výzkumný soubor tvořili posluchači Virtuální Univerzity třetího věku, kteří byli vybráni záměrným kvótním výběrem.

Z výzkumu vyplynulo, že se senioři v pojmech, týkajících se informačních a komunikačních technologií, orientují dobře a používají různé formy těchto technologií denně. Vidí výhody v dostupnosti informací, komunikaci a rychlosti, kterou informační a komunikační technologie disponují, na druhou stranu za velkou nevýhodu považují sociální izolaci. V dnešní době se bez těchto technologií již neobejdou, jelikož pro ně znamenají určité ulehčení jejich života, vzdělávat se ale dále nechtějí, protože jim připadají jejich znalosti v této oblasti dostačující.

Klíčová slova: senior; stáří; stárnutí; vzdělávání seniorů; Virtuální Univerzita třetího věku; informační a komunikační technologie

Senior's View on the Use of Information and Communication Technologies in Practical Life

Abstract

The development of the information and communication technologies is at the contemporary time a very actual theme. The object of this bachelor work is to find out the senior's taking of the information and communication technologies and their using in the practical life.

The theoretical part of this work is formed by three basically chapters, concerning the problems of the age, growing old and defining of the term senior. Also are they intending on the senior's education, going nowadays forward, involving particularly the Virtually university of the third age. The last chapter is intending on the information and communication technologies, on its characterization and the senior's reference to these technologies.

In the empiric part of the work occurs the work destination, that has to find out, what is the senior's way to the information and communication technologies the main research question: „*What way are the seniors to identify with the using of information and communication technologies?*“ To get the most exact answers of the main research question with the next secondary questions were the ground for the interview. Like the best for this activity was chosen the questions research strategy. To get the data helped the asking method and the first phase was the ahead research and then the proper one. The research group formed the students of the Virtually University of the third age, elected by designed quota election.

From the research resulted the good senior's orientation concerning the information and communication technologies terms and they are using all kinds of it daily. They accept the advantage of the open informations, of the communication and the rate of speed, which these technologies are desposing, on the other side the seniors are speaking about the disadvantage of the social isolation. Nowadays they want to keep these technologies because they are standing for them the certain relieve in their life, but they don't want to prolonge the study because they take their knowledge for sufficient of this domain.

Key words: senior; age; growing old; the Virtually University of the third age; information and communication technologies

Obsah

Úvod.....	8
Teoretická část	10
1. Stáří, stárnutí a senioři	10
1.1 Stáří.....	10
1.1.1 Etapy stáří.....	10
1.1.2 Demografie staří.....	11
1.1.3 Změny ve stáří.....	12
1.1.4 Dlouhověkost	13
1.2 Stárnutí	14
1.2.1 Stárnutí populace.....	15
1.2.1.1 Současný stav	15
1.2.1.2 Budoucí stav	16
1.3 Senior.....	17
1.3.1 Postoj společnosti vůči seniorům	18
1.3.1.1 Ageismus	19
1.3.2 Aktivizace seniorů.....	20
2. Vzdělávání seniorů	22
2.1 Gerontagogika	23
2.2 Univerzita třetího věku (U3V).....	23
2.2.1 Virtuální Univerzita třetího věku (VU3V).....	24
3. Informační a komunikační technologie (ICT)	25
3.1 ICT a senioři	25
3.2 E-lerning	26
3.3 E-inkluze v ČR	27
3.4 „Chytrý“ telefon, počítač, notebook, tablet	28
4. Operacionalizace základních pojmů	29
Empirická část.....	30
5. Cíl práce a výzkumné otázky	30
5.1 Cíl práce.....	30
5.2 Hlavní výzkumná otázka	30
5.3 Dílčí výzkumné otázky	30
6. Metodika	31
6.1 Popis výzkumného nástroje	31

6.2	Popis a výběr výzkumného souboru.....	32
6.3	Předvýzkum.....	32
6.4	Způsob zpracování dat.....	33
6.5	Etické aspekty výzkumu.....	33
6.6	Časový harmonogram.....	33
7.	Výsledky a jejich interpretace.....	35
7.1	Identifikace informantů.....	35
7.2	Vyhodnocení dílčí výzkumné otázky č. 1.....	36
7.2.1	Shrnutí dílčí výzkumné otázky č. 1.....	37
7.3	Vyhodnocení dílčí výzkumné otázky č. 2.....	37
7.3.1	Shrnutí dílčí výzkumné otázky č. 2.....	40
7.4	Vyhodnocení dílčí výzkumné otázky č. 3.....	41
7.4.1	Shrnutí dílčí výzkumné otázky č. 3.....	43
7.5	Vyhodnocení dílčí výzkumné otázky č. 4.....	44
7.5.1	Shrnutí dílčí výzkumné otázky č. 4.....	46
8.	Diskuze.....	47
9.	Závěr.....	51
10.	Seznam použitých zdrojů.....	53
11.	Seznam tabulek.....	58
12.	Seznam zkratk.....	59
13.	Přílohy.....	60
13.1	Seznam příloh.....	60

Úvod

Rozvoj informačních a komunikačních technologií, je nedílnou součástí dnešní doby a aktuálním tématem. Můžeme říci, že používání a ovládání těchto technologií je doménou hlavně mladší generace. Znalost a gramotnost v informačních a komunikačních technologiích je ale nezbytná pro všechny z nás.

Problémy pak mají s používáním těchto technologií senioři, kteří se již pomaleji učí a mnohdy se ani učit nechtějí. Tento trend v rozvoji informačních a komunikačních technologií je tedy pro ně značnou přítěží. V práci se snažím proniknout do hloubky této problematiky a zjistit, jaký pohled senioři na užití informačních a komunikačních technologií v praktickém životě vlastně mají. Zda senioři vidí používání těchto technologií spíše pozitivně nebo negativně. Jelikož senioři tvoří stále větší část naší populace, je tedy na místě, zabývat se tím, jak se s používáním informačních a komunikačních technologií potýkají.

Tato bakalářská práce je členěna na dvě části. Na část teoretickou, v níž se zabývám především definováním pojmů senior, stárnutí, stáří, stárnutí populace, aktivizací a vzděláváním seniorů, dále informačními a komunikačními technologiemi a vztahem, který k nim senioři chovají. Druhou částí je část empirická, v níž rozvádím již samotný výzkum a interpretaci výsledků.

Cílem práce bylo zjistit, jak senioři přistupují k informačním a komunikačním technologiím a jakou formou informační a komunikační technologie v praktickém životě využívají. Hlavní výzkumná otázka měla za úkol co nejlépe vysvětlit, jak se senioři ztotožňují s užíváním informačních a komunikačních technologií. Pro zodpovězení této otázky jsem zvolila čtyři dílčí výzkumné otázky, které společně s dalšími podotázkami tvořily scénář pro rozhovor, ze kterého byla dále čerpána potřebná data. Jejich vyhodnocení mi pak pomohlo určit výsledný cíl. Výzkum pracuje se strategií kvalitativního výzkumu, s metodou dotazování a technikou polostrukturovaného rozhovoru. Výzkum byl veden dvoufázově, tedy první fází byl předvýzkum a poté následoval již samotný výzkum. Výzkumný soubor tvořili posluchači Virtuální Univerzity třetího věku, kteří byli vybráni záměrným kvótním výběrem.

Z výsledků práce vyvozují, že by měly vznikat vzdělávací programy, přednášky nebo vícegenerační setkání, kde by se senioři mohli dozvědět více o informačních a

komunikačních technologiích a v praxi si měli možnost vyzkoušet, jak tyto technologie fungují.

Teoretická část

1. Stáří, stárnutí a senioři

1.1 Stáří

Pro pojem stáří lze najít více definic a dá se popsat z mnoha hledisek. Stáří lze popsat jako tělesný, psychický, sociální a duchovní jev (Baltes in Gruss, 2009). Čeledová et al. (2016) oproti tomu definuje stáří pouze jako biologický jev, kdy se jedná se o poslední vývojovou etapu, ve které se životní kruh uzavírá a člověk končí svůj život, jak ze stránky osobnostní, spirituální, duševní, tak i tělesné.

Podle definice Světové zdravotnické organizace je „stařecký věk neboli senescence obdobím života, kdy se poškození fyzických či psychických sil stává manifestní při srovnání s předešlými životními obdobími“ (Haškovcová 2010, s. 20). Z této definice Haškovcová (2010) vyvozuje, že nelze označit jakéhokoli člověka za starého, či ve stařeckém věku a označení by mělo být odůvodněné, neboť by měl mít jasné a viditelné známky stáří. S tímto názorem do jisté míry souhlasí Čeledová et al. (2016), podle ní vymezení pojmu stáří neodmyslitelně souvisí s biologickými změnami, zároveň také se změnami v sebepojetí, ale hlavně ve vnímání okolního světa a společnosti, přičemž přijetí statutu stáří je pro člověka, jako osobnost, velmi složitým momentem v jeho životě. Jedná se zde o jakýsi rozpor toho, kdo si svůj vstup do etapy stáří dobrovolně přizná a toho, koho za starého považuje okolí (Čeledová et al., 2016).

1.1.1 Etapy stáří

Pokud bychom měli jasně rozdělit etapy stáří, ve většině případů se autoři odborné literatury v dělení stáří celkem shodují. Sýkorová (2007) uvádí, že obecně uznávaným začátkem etapy stáří je odchod do starobního důchodu a dále samozřejmě zmiňuje i věkovou hranici, ke které se váže stav psychologický a biologický. Ve větší míře senioři počátek stáří nepřijímají podle kalendářního věku, ale podle zdravotního stavu (Sýkorová, 2007).

Pokud budeme stáří definovat z hlediska věku, můžeme za počátek etapy stáří považovat, z pohledu demografického a lékařského, věk 65 let (Holmerová et al., 2003). Haškovcová (2010) začíná s popisem stáří dříve a to již ve 45-ti letech, kdy nastává fáze, která nese označení "střední" nebo rovněž "zralý" věk, jež u člověka trvá do 59-ti let, pokračuje fází vyššího nebo také raného stáří, které trvá od 60-ti do 74 let a třetí fází

je stařecký věk, neboli senium, tedy vlastní stáří a počítá se od 75-ti do 89-ti let. Poslední etapu označuje jako dlouhověkost a trvá od 90-ti let až do smrti. Ondráková et al. (2012) odkazuje při členění etap stáří na Sýkorovou (2007) a Haškovcovou (2010), a též považuje za vhodné rozdělit stáří na fáze raného stáří, které trvá od 60-ti do 74 let, "pravého" stáří, které se počítá od 75-ti do 89-ti let a poslední fázi, která je označena jako dlouhověkost a trvá od 90-ti let do smrti. Ondráková et al. (2012) se také ztotožňuje s názorem Křivohlavého (2011), který tvrdí, stejně jako Sýkorová (2007), že etapa stáří může začínat s odchodem do starobního důchodu.

V dělení stáří se oproti výše zmíněným autorům liší názor Baltese (in Gruss, 2009), který dělí stáří pouze na dvě etapy, a to na první etapu, kterou popisuje jako tak zvaný "třetí" věk a pojmenovává ho jako rané stáří, a druhou etapu, která je popisována jako "čtvrté" období stáří a nese označení pozdní stáří. Třetí věk je z hlediska aktivit a výkonnosti jedince vcelku bohatý, oproti tomu pozdní stáří se vyznačuje úpadkem schopností člověka (Baltes in Gruss, 2009).

Tuto kapitolu bych uzavřela názorem Haškovcové (2010), která tvrdí, že je velmi důležité uvědomit si, že člověk stárne po celou dobu života již ode dne, kdy přišel na svět, což znamená, že rychlost stárnutí je v průběhu života kolísavá a tento fakt si můžeme vysvětlit tak, že v určitých etapách života člověk stárne rychleji a pak zase pomaleji.

1.1.2 Demografie staří

Čeledová et al. (2016) definuje demografii jako vědu, která se zabývá reprodukcí lidských populací, studuje podmínky, které ji ovlivňují a hledá zákonitosti (pravidelnosti), kterými se proces reprodukce řídí. V rámci vývoje demografie stáří v České republice, přikládá velkou váhu změně v přístupu k seniorům a jim poskytovaným službám, jelikož populace stárne a přibývá tak seniorů starších 80-ti let, tudíž se zvyšuje naděje na dožití a dlouhověkost (Čeledová et al., 2016).

Z demografického hlediska obecně víme, že česká populace stárne. Sýkorová (2007) odkazuje na Rabušiče (2002), který tvrdí, že došlo ke změně z extenzivní na intenzivní demografickou reprodukci, což znamená, že se snížila porodnost a úmrtnost, a tím se prodlužuje průměrná délka lidského života. O průměrné délce lidského života se zmiňuje také Haškovcová (2010), přičemž konstatuje, že v České republice je průměrná délka lidského života nejdelší v historii, srovnává kontrast s minulostí a dále uvádí

zajímavou skutečnost, že odborníci do budoucna odhadují průměrnou délku života na 120-130 let.

Haškovcová (2010) také diskutuje o jakémisi mýtu, který se s pojmem stáří pojí a nazývá ho mýtem zjednodušené demografie, což znamená, že člověk se stává starým dnem, kdy vstupuje do starobního důchodu, ať už je starší nebo mladší, a končí mu tak radostná a aktivní část života. Tento mýtus vyvrací Baltes (in Gruss, 2009), který pojednává o tom, že starší lidé a lidé v pokročilém věku jsou oproti minulým rokům schopnější a zdatnější ve všech ohledech, na rozdíl od jejich předků, a to ukazuje i stále se prodlužující délka lidského života, kdy je ale fyzická i psychická vitalita seniorů nad 60 let nesrovnatelná s vitalitou seniorů ve stejném věku před 30-ti lety, tudíž tento mýtus mohl platit před několika desítkami let, ale dnes už to tak opravdu není.

Dle Českého statistického úřadu (© 2016) se demografické stárnutí týká celého vyspělého světa. Schopnost reprodukce, především plodnost žen, klesá a není možné tedy zajistit rovnováhu mezi počty stárnoucích a nově narozených. Dále Český statistický úřad uvádí, podobně jako každý z výše uvedených autorů, že na demografickém stárnutí se podepisuje prodlužující se střední délka života (Český statistický úřad, © 2016).

1.1.3 Změny ve stáří

Ondráková et al. (2012) dělí změny ve stáří na tři části – fyzické, psychické a socioekonomické, přičemž pro fyzickou část jsou charakteristické choroby, jako například onemocnění kloubů, pohybového aparátu, kardiovaskulární onemocnění nebo smyslové problémy a další. Dále popisuje změny související s fyzikem, a to změny vnějšího vzhledu, které jsou u každého seniora samozřejmě individuální a v rámci těchto změn Ondráková et al. (2012), odkazuje na Vágnerovou (2007), která tvrdí, že jak na zdravotní stav, tak na vizuální změny člověka působí životní styl, zaměstnání, které jsme v životě vykonávali, ale i genetické predispozice, a v neposlední řadě působení exogenních faktorů tj. životní prostředí. Na fyzické změny ve stáří, a to konkrétně na onemocnění pohybového aparátu, poukazuje také Chermit et al. (2018), neboť tento problém je s nástupem stáří neodmyslitelně spjat.

Psychické změny ve stáří jsou velmi znatelné a neopomenutelné. Ondráková et al. (2012) uvádí, tvrzení Stuarta-Hamiltona (1999), že se zvyšováním věku a nástupem stáří ubývá člověku mozková tkáň a s tímto úbytkem lze zpravidla počítat v rozmezí 10

– 15 %. Toto tvrzení Ondráková et al. (2012) demonstruje na všeobecně známé věci, kdy senioři bývají většinou pomalejší v uvažování, rozhodování, déle jim trvají některé úkony, nad kterými se musí déle zamýšlet. Jinak řečeno doba, kdy má dojít k reakci na podnět se prodlužuje, proto tedy psychické změny mohou souviset i s fyzickými změnami jako jsou například ztráty sluchu či zraku, a v souvislosti s tím člověk reaguje na podněty zpomaleně, a to také lze označit jako důvod, proč dochází k tak zvané sociální izolaci. Holmerové et al. (2003) samozřejmě zhoršení fyzického a psychického stavu bere na zřetel, ale podotýká, že stáří bychom měli považovat za normální stav, kdy je člověk v relativně dobré fyzické a psychické kondici, díky tomu by neměl být jeho životní styl nijak zvlášť narušen a měněn, a každý senior by si měl užívat kvalitního a nezávislého života na druhých.

Socioekonomické změny Ondráková et al. (2012) shledává jako nedílnou součást seniorského věku, kdy se mohou senioři stávat společnostmi vyloučení. Jejich vyloučení může souviset s chudobou, kterou také zapříčiňuje odchod do starobního důchodu a nastává tak razantní snížení příjmů, dále senioři odchodem do starobního důchodu ztrácí kontakt s bývalými kolegy a přáteli, se kterými se denně v práci vídali. Další neodmyslitelnou ztrátou, která souvisí se zvyšujícím se věkem, je odchod dětí, (pokud děti máme), z domova (Ondráková et al., 2012). Z těchto změn, odchodu do starobního důchodu, odchodu dětí z domova a snížení příjmů, vyplývá, že člověk přijímá nový společenský statut a musí se naučit naprosto jinému životu (Ondráková et al., 2012).

1.1.4 Dlouhověkost

Čeledová et al. (2016) označuje dlouhověkost za období, kdy člověk dosáhne 90-ti a více let. Tvrdí, že dlouhověkost je podmíněna geneticky a mluví o existenci tak zvaných dlouhověkých rodů. V tomto tvrzení se ztotožňuje s Haškovcovou (2010), která uvádí, že skutečný věk, kterého se má člověk dožít, je dán hlavně geneticky, ale samozřejmě je ovlivněn mnoha dalšími faktory, ale to, jak dlouho budeme žít, je nám dáno prakticky již při narození.

Dlouhověcí lidé mají podle Čeledové et al., (2016) pomalejší průběh stárnutí a biologickým věkem se liší od toho kalendářního, mají dobrou fyzickou zdatnost a výkonnost a vyhýbají se jím vážnější zdravotní obtíže. Čeledová et al. (2016) v dalších větech popisuje opak dlouhověkosti, kterým je progerie, toto označení používá pro stav,

kdy člověk stárne mnohem rychleji a působí na své okolí mnohem starší, než čemu odpovídá jeho kalendářní věk.

Haškovcová (2010) také zmiňuje jasnou nespokojenost lidí ohledně délky svého života, přičemž, jak jsem již uvedla v předchozím textu, odborníci se domnívají, že se život bude stále prodlužovat, tudíž se bude zvyšovat počet lidí, kteří se budou moci považovat za dlouhověké.

1.2 Stárnutí

Stárnutí je nedílnou součástí lidského bytí a je úzce svázané se stářím. Je tedy třeba si pojmy stáří a stárnutí oddělit. Můžeme říci, že stárnutí, je jakýsi soubor, či souhrn změn ve stavbě a funkcích lidského organismu, které reagují na podněty se značnou zranitelností a dá se zaznamenat určitá kontrakce schopností a zdatností jedince při jeho běžných výkonech, tato sestupná tendence poté končí v posledním stádiu života člověka jeho smrtí (Langmeier, Krejčíková, 2006). Čeledová et al. (2016) na tento názor navazuje v jedné ze svých dvou teorií, které podle ní o stárnutí rozhodují, a to ve Stochastické teorii, kdy je jejím smyslem tvrzení, že stárnutí zásadně ovlivňuje náhodné nepředvídatelné poškození organismu. Druhou teorií, o které Čeledová et al. (2016) pojednává, je teorie programovaného stárnutí, která spočívá ve vysvětlení, že pro ontogenezi, involuci a vlastní délku života jsou nejdůležitější druhově specifické genetické informace, tudíž podle této teorie je stárnutí řízený programovaný proces, ve kterém hrají hlavní roli geny, které určují délku života

Vágnerová (2007) popisuje stárnutí podobně jako Čeledová et al. (2016) ve svých teoriích a definuje tak dva typy stárnutí. Prvním z nich je tzv. primární stárnutí, jedná se o určitou dispozici, kterou má každý jedinec ovlivněnou svou genetickou vybaveností, tedy stárnutí každé bytosti je individuální a vychází z genů, které každý jedinec zdědil. Dalším typem dle Vágnerové (2007) je tzv. sekundárně podmíněné stárnutí, kdy na délku života člověka působí vnější faktory, které ovlivní lidský organismus jako takový, a tudíž jsou ukazatelem, jak vysokého věku se člověk může dožít, v čemž se shoduje s Čeledovou et al. (2016) a její Stochastickou teorií a dále s tvrzením Langmeiera a Krejčíkové (2006).

Z jiného hlediska, možná méně vědeckého, popisuje stárnutí Slepíčka et al.(2015). Stárnutí představuje z pohledu pozitivního a negativního, přičemž je třeba si říci, že člověk a jeho organismus stárne již od narození, a díky stárnutí se dostává do etap

života, které pro něj mohou být radostné, plné optimismu a z hlediska rodinného i profesního velmi šťastné (Slepička et al., 2015). Při překročení určitého věku se stárnutí může stát o dost méně pozitivní, a to díky různým zdravotním komplikacím, sociálnímu postavení, profesní regresi a odchodu do důchodu (Slepička et al. 2015). Hlad'o et al. (2017) považuje stárnutí za důvod zásadních sociálních a ekonomických dopadů v globálním měřítku.

1.2.1 Stárnutí populace

Dle Světové zdravotnické organizace WHO, narůstá počet obyvatel v seniorském věku po celém světě (Sevilla et al., 2018). V Evropě populace stárne stále rychlejším tempem a to vyžaduje přizpůsobení se jak z hlediska hospodářského, tak z hlediska sociálního. Stárnutí populace souvisí se změnou trendů v reprodukci z extenzivní na intenzivní, kdy je nízká porodnost a úmrtnost (Kučera, 2002a; Sýkorová 2007). Podobné smýšlení má v otázce stárnutí populace i Bongaarts (in Loužek, 2014), který uvádí, že důvodem, proč naše populace stárne, je právě snížená míra porodnosti, která je ovlivněna především stále obvyklejším odkladem rodičovství a ekonomickými aspekty

Loužek (2014) stárnutí populace popisuje jako dlouhodobý proces, přičemž se obrázek dnešní situace formuje již staletí a střední délka života se stále více protahuje, což se stává příčinou, že populace stárne, a v rámci obyvatelstva v jednotlivých státech se věková hranice stále zvyšuje. Více než polovina populace se dožívá 70-ti a více let (Loužek, 2014). Toto potvrzuje také Sýkorová (2007), která udává, že populace obyvatelstva České republiky je nejstarší v její historii.

Dalším důvodem proč populace stárne, je kromě stále se prodlužující střední délky života, lepší a kvalitnější zdravotnická péče, díky níž má jedinec mnohem větší šanci na delší naději na dožití, a rozvoj zdravotní péče předchází také jednomu z velkých problémů dřívější doby, a to dětské úmrtnosti (Loužek, 2014). Ve velké míře ovlivňuje stárnutí populace také životní styl. (Loužek, 2014)

1.2.1.1 Současný stav

Za současného stavu je ukazatelem stárnutí populace, naděje na dožití, která je do velké míry ovlivněna, jak již bylo zmiňováno v kapitole stárnutí populace, významným rozvojem ve zdravotnictví, tj. například snižování kojenecké úmrtnosti, pomoc při léčbě civilizačních a závažných chorob (Čeledová et al. 2016). V období po roce 1990 došlo v České republice k nejdůraznějším a nejdéle setrvávajícím růstu jakési křivky naděje

na dožití oproti jiným postkomunistickým zemím a tento trend pokračuje dodnes (Čeledová et al. 2016). Český statistický úřad udává, že v posledních čtyřech letech se podíl seniorů v populaci České republiky zvýšil o 3%, a je tedy zaznamenán sice malý, ale každoroční nárůst počtu seniorů mezi obyvateli naší země, tudíž trend stárnutí populace můžeme považovat za vzestupný (Český statistický úřad, © 2017)

Z dat, která byla zjištěna k roku 2011, v rámci České republiky, tvoří skupina seniorů ve věku 65-ti a více let 15,8% populace (Čeledová et al., 2016). Z hlediska celosvětových měřítek patří mezi země s nejvyšším podílem seniorů ve věku 65-ti a více let, a které mají delší naděje na dožití, například Japonsko, Itálie, Řecko, Německo, Švédsko a Finsko (Čeledová et al., 2016). S tímto názorem se ztotožňuje i Haškovcová (2010) a označuje země jako Itálii, Švédsko, Španělsko a Německo za dominantní v počtu starších obyvatel, ve věku 65-ti a více let, v populaci. Oproti tomu země, které na tom z hlediska naděje na dožití nejsou výrazně dobře, jsou Africké země (Čeledová et al. 2016).

Současnému stavu populace nenahrává ani fakt, že ekonomické zajištění domácností v rámci České republiky, je mnohdy nedostatečné a tento stav do značné míry ovlivňuje fertilitu (Slepička et al., 2015). Fertilitou je myšlena úhrnná plodnost, která vyjadřuje průměrný počet dětí na jednu ženu v reprodukčním věku a Slepička et al. (2015) udává, že v České republice jde o číslo 1,55 dítěte na jednu ženu, což do budoucna ukazuje, že populace bude nadále stárnout, jelikož nárůst počtu dětí v populaci není předpokládán, nebude tak možnost stárnutí populace zpomalit či zastavit.

1.2.1.2 Budoucí stav

Etik a Lindén 2013 (in Slepička et al., 2015) se domnívají, že v následujících letech by stárnutí populace nemělo mít tak rychlý spád, s nárůstem se samozřejmě počítá, ale oproti 50. letům minulého století, by neměl být nárůst tak závratně rychlý. Haškovcová (2010) uvádí, že na budoucím stavu stárnoucí populace ve světě, ale především v Evropě, se podepisuje dobrá životní úroveň, kvalitní zdravotnictví, životní styl, který se právě liší 50. let minulého století, jak uvádějí Etik a Lindén 2013 (in Slepička et al., 2015), a do budoucna svědčí o prodlužování naděje na dožití.

Co se týče budoucího stavu stárnutí populace, Český statistický úřad (© 2016) v rámci svého výzkumu také sdílí názor, že v České republice bude počet seniorů v populaci narůstat, přičemž v současné době podíl seniorů v populaci činí necelých 16%, jak je

uvedeno v podkapitole Současného stavu populace (Čeledová et al., 2016). Z výzkumu vyplývá, že za dalších 20 let by se měl podíl seniorů v populaci zvýšit na 1/4 společnosti a za dalších 50 let až na 1/3 společnosti, nejvíce osob v seniorském věku v populaci lze očekávat před počátkem roku 2060 (Český statistický úřad, © 2016).

V rámci Evropských zemí by měl podle poznatků, výzkumů a prognóz celkový počet seniorů znatelně narůstat, stejně jako to vidíme u České republiky, a na základě těchto výzkumů by se měl počet osob, ve věku 65-ti a více let, zvýšit o neuvěřitelných 66,9 milionu, a z toho nejrychlejší nárůst zaznamenáme u osob starších 85-ti a více let (Haškovcová 2010). Český statistický úřad (© 2017) považuje za nutné zmínit, že s touto situací se pojí neodvratitelné problémy, například stále vyšší počet seniorů s nárokem na starobní důchod, a s tím bude souviset i navýšení hranice odchodu do starobního důchodu. Můžeme předpokládat, že přibližně za 30 let se počet seniorů v populaci navýší na 3 miliony osob, což je například oproti roku 2012, kdy se počet seniorů rovnal přibližně 841 tisícům, obrovský rozdíl (Český statistický úřad, © 2017).

1.3 Senior

Pojem senior se nedá zcela jednoduše specifikovat. Jak už jen z pouhého pohledu na slovo senior vyplývá, nejedná se o slovo českého původu, jelikož je toto slovo převzato z angličtiny, ale z hlediska češtiny je užíváno, a jeho význam je všem všeobecně znám (Ondráková et al., 2012). Ondráková et al. (2012) pojmenovává seniora různými výrazy, které vycházejí z hovorové řeči až s familiárním nádechem, tímto se snaží vysvětlit, že si pod pojmy „geront“, „babička“, „dědeček“, „stařenka“, „stařeček“ dokážeme udělat představu, co pojem senior znamená. Dále udává myšlenku Říčana (2006), který tvrdí, že nejpodobnějším a nejlépe se hodícím výrazem, pro vysvětlení pojmu senior, je pojmenování stádia lidského života tedy „senium“ – stáří. Podobně jako Ondráková et al. (2012), vysvětluje pojem senior i Haškovcová (2010), která uvádí velmi podobné tvrzení, a to, že pro pojmenování seniorů můžeme užít označení „geront“, „babička“, „dědeček“, což se v hojně míře využívalo v dřívějších časech, nyní se ale přiklání k pojmenování „přestárlý občan“. Haškovcová (2010) uznává, že její označení „přestárlý občan“ může znít někomu nelichotivě, proto uvádí i další alternativy, které jsou probírány Evropskou komisí, a to „zkušenější“ a „věkově pokročilý občan“, navrhuje také další termín, se kterým by mohli být spokojeni všichni, a to „starší občan“.

Ondráková et. al (2012) uvádí několik faktorů, kterými by se mohl člověk řadit pod pojmenování senior. Podobné faktory uvádí také Rabušič a Vidovičová (in Sýkorová, 2007, 48). Těmito faktory jsou stav fyzické stránky, překročení věkové hranice, úpadek po psychické stránce, ztráta autonomie, problémy s přizpůsobováním se určitým situacím a změnám, odchod do starobního důchodu a narození nových členů rodiny – vnoučat. Tyto faktory bychom mohli označit jako jakási kritéria v určování, kdo senior je, nebo není, jde však o velmi subjektivní určování a žádná z těchto kritérií jasně nestanovuje to, kdo seniorem skutečně je, nebo není (Ondráková et al., 2012).

Pojem senior také vysvětluje Šerák (2009), který poukazuje na to, že není tak dlouho tomu, co lidé označovali jako seniora osobu starší 60-ti let, ale v nynějších letech se hranice posunula na 65let a více. Šerák (2009) odkazuje na Gregorovou (2007), která tvrdí, že označení senior se v rámci společnosti dosti často mylně zaměňuje se slovem důchodce, podle ní je však senior, oproti důchodci, ve většině případů fyzicky výkonnější, nezávislý, aktivní a ekonomicky lépe postavený. Hasmanová Marhánková (2013) zařazuje seniora do kategorie stáří v tu chvíli, kdy se do ní klasifikuje určitými kritérii. Tato kritéria spočívají v tom, jakou mírou se člověk v rámci každodenního života dokáže zapojit do běžných aktivit a poukazuje na to, že stáří a proces stárnutí je bezvýhradně sociálním produktem (Hasmanová Marhánková, 2013).

1.3.1 Postoj společnosti vůči seniorům

Malíková (2011) označuje postoj společnosti vůči seniorům za ukazatel, zda se společnost chová vyspěle a je na vysoké morální úrovni, přičemž z hlediska více společností můžeme nacházet velké rozdíly v postoji vůči seniorům. Co se týče české společnosti, není tento obraz úplně perfektní a bez obtíží (Malíková 2011). Čeledová et al. (2016) poukazuje na to, že je nutné seniory uznávat jako moudré a zkušené osoby a jejich aktivní účast na životě ve společnosti je velice důležitá, jak pro ně samotné, tak pro společnost celkově. Špatenková a Smékalová (2015) stejně jako Malíková (2011) poukazují na problematický postoj společnosti vůči seniorům a odkazují na starší názor Thiedinga (1972), který však přetrvává v dnešní společnosti bohužel dodnes, a z kterého vyplývá, že senioři a starší lidé jsou pro společnost spíše přítěží a zbytečnými.

Malíková (2011) tyto problémy dává za vinu jakémusi odbočení od tradic, které byly vyznávány předchozími generacemi, ekonomickým faktorům a náboženskému vyznání a dále uvádí, že společnost seniory nedoceňuje, jak by si zasloužili, a poznamenává

znepokojivý fakt, že jsou senioři mnohdy zesměšňováni a ponižováni svým okolím. Tento názor zastává také Čeledová et al. (2016) a tvrdí, že seniorům hrozí z důvodu negativního chování společnosti vůči nim také sociální vyloučení, tudíž mohou být senioři vyloučeni na pokraj společnosti, a dochází k tomu, že jejich přístup k věcem, zdrojům, příležitostem a službám, které jsou v jiné situaci ostatním lidem dostupné bez problémů, je velmi omezen, nebo dokonce znepřístupněn úplně. Špatenková a Smékalová (2015) stejně jako Malíková (2011) a Čeledová et al. (2016) poukazují na případy, kdy se může negativní chování k seniorům zvrhnout až ke gernotofobii, což v překladu znamená chorobný strach ze starých lidí a ze stáří obecně.

Dalším autorem, který se ztotožňuje s názorem, že postavení společnosti vůči seniorům, není ideální je Sýkorová (2007) a tuto skutečnost dává za vinu stereotypům a mýtům, které o seniorech panují. Toto tvrzení, o nedobré postojí společnosti k seniorům zmiňuje též Hasmanová Marhánková (2013). Špatenková a Smékalová (2015) popisují tzv. image stáří, kterou ovládly dva trendy, které se v minulosti střídaly. Stáří bylo vnímáno pozitivně, kdy si senioři své „výsady“ být seniorem, užívali, byla jim projevována náklonost, úcta, respekt a zacházelo se s nimi s pokorou, laskavostí a zdvořilostí. Druhý trend, který v rámci image stáří Špatenková a Smékalová (2015) popisují, je negativní, kdy představy o stáří byly beznadějně, strastiplně a senioři byli vnímáni jen jako dožívající nemocní lidé.

1.3.1.1 Ageismus

Ageismus je původem slovo anglické a kořenem slova je „age“ – tedy věk. Ageismus jako takový, je v dnešní společnosti úzce spjat se stereotypy, předsudky, mýty o seniorech a značnou formou negativity, která bohužel v dnešní společnosti vůči nim převládá (Malíková 2011). Malíková (2011) uvádí definici Vidovičové (2008), která ageismus popisuje jako jistou ideologii, která staví svůj význam na odlišnostech či nerovnostech životních etap, kde se ukazují systematické, symbolické i reálné stereotypy a diskriminace všech lidí, kteří patří do kategorie seniorů, a to díky dovršení věkové hranice, která je brána jako dosažení seniorského věku, nebo díky jakékoli příslušnosti ke starší generaci, což si můžeme vysvětlit jako předsudky či diskriminaci k jisté věkové skupině. Hasmanová Marhánková (2013) též popisuje termín ageismus jako jakousi formu diskriminace, kdy okolí seniory označuje jako jiné, odlišné, jako ty, kteří nezapadají do společnosti, a toho také využívají mladší generace, aby se od seniorů separovala. Sýkorová (2007) udává, že senioři v České republice se chtějí z této

diskriminace vymanit a nechtějí být bráni jako staří, neschopní, zasmušilí a protivní lidé.

1.3.2 Aktivizace seniorů

Aktivizace seniorů se podílí na povzbuzování a podporování vnitřního rozvoje seniora a tím přispívá k jeho lepšímu fyzickému stavu, psychickému stavu a celkově kvalitnějšímu zdraví (Průcha, Veteška 2014, s. 27). Čeledová et al. (2016) konstatuje, že senioři a seniorský věk jako takový, je významnou etapou v lidském životě a za velkou výhodu seniorů považuje jejich celoživotní zkušenosti a moudrost, které se jim stávají v aktivizaci velkým pomocníkem. Aktivita, které jsou s aktivizací spojeny, jako například programy na osvojení různých dovedností, tréninky paměti, či aktivity zaměřené na myšlení a soustředění, jsou nedílnou součástí toho, jak seniora udržet i v pokročilém věku aktivním, nebo jak mu pomoci se do aktivního života vrátit (Průcha, Veteška 2014, s. 27). Aktivizaci a volnočasové aktivity označuje za velmi pozitivní i Hasmanová Marhánková (2013), kdy se senioři v rámci každodenního režimu, většinou rádi zapojují do různorodých aktivit.

Vidovičová in Holmerová et al. (2014) popisuje tak zvané "aktivní" stárnutí a odkazuje na definici, která nám říká, že aktivní stárnutí je proces, při kterém by měl člověk co nejlépe užívat možností pro své zdraví a tím zlepšovat kvalitu svého života v průběhu svého stáří a stárnutí. Čeledová et al. (2016) také poukazuje na důležitost zdraví a celoživotního učení, senior pak může být plně aktivní za toho předpokladu, že se bude nacházet v odpovídajícím a kvalitním prostředí. Vidovičová in Holmerová et al. (2014) též tvrdí, že pokud člověk bude co nejlépe pečovat o své zdraví v průběhu stárnutí, měl by si užívat stáří bez jakýchkoli komplikací v podobě nemocí, měl by být nezávislý na svém okolí, samozřejmě by neměl být vyloučen ze společnosti, a měl by se podílet na společenském životě a sociálních kontaktech, popřípadě být ekonomicky nezávislý. V dalších větách však dodává, že tento princip aktivního stárnutí se nedá předeepsat a ne každý senior se po této cestě může vydat.

Aktivizace seniorů klade velký důraz na společné aktivity, které senioři mohou vykonávat v přítomnosti svých vrstevníků (Průcha, Veteška 2014, s. 27). Podobný náhled na věc má i Čeledová et al. (2016), která zastává názor, že společným podílením se na aktivitách senioři navazují nové vztahy, přijdou si užiteční a dochází k jejich vnitřnímu rozvoji a seberealizaci. Velké zastoupení v aktivizaci seniorů mají výukové a

vzdělávací programy a procesy, jako například gerontagogika, vzdělávání seniorů a Univerzity třetího věku (U3V) (Průcha, Veteška 2014, s. 27).

2. *Vzdělávání seniorů*

Je-li senior již delší dobu ve starobním důchodu, a má tak dostatek volného času, v tu chvíli se většinou rozhoduje tento čas využít ke svému vzdělávání (Garnet et al, 2018). Vzdělávání seniorů se řadí svými specifickými znaky k zájmovému vzdělávání, tudíž senior se vzdělává pro radost, dobrovolně, baží po vědění a chce dát svou energii do smysluplné činnosti trávení volného času (Šerák, 2009). Ondráková et al. (2012) považuje vzdělávání seniorů za velmi významné z hlediska zvýšení kvality života a udržení seniorů intelektuálně na výši, samozřejmě také považuje vzdělávání seniorů za společenské renomé, které se velmi pozitivně odráží v rámci růstu ekonomiky v daném státě (Ondráková et al., 2012). Šerák (2009) upozorňuje na to, že do budoucna bude nutné, z důvodu stárnutí populace, aby se senioři vzdělávali kvůli schopnosti zapojení se do pracovního procesu, a mohli tak fungovat jako nedílná součást ekonomické sféry. Ondráková et al. (2012) poukazuje na skutečnost, která vyplývá ze studie Kapera a Lubecki (2003), že existují bariéry, díky kterým se senior vzdělávat nemůže, například involuce seniora, čas, místo či finance, Ondráková et al. (2012) ale podotýká, že mnoho z bariér je možno odstranit, pokud senior bude chtít a bude mít chuť se vzdělávat.

Vidovičová in Holmerová et al. (2014) srovnává zájem seniorů o vzdělávání s ostatními aktivitami volného času, jako je například návštěva kina, divadla, vykonávání sportu, navštěvování společenských akcí, a zjišťuje, že oproti mladším generacím je o vzdělávání mezi seniory větší zájem. Cíle, které senioři v rámci svého vzdělávání, chtějí dosáhnout, uvádí Zormanová (2017). Odkazuje na Čornačičovou (2004, s. 81), která popisuje toto snažení seniorů, přičemž hlavními cíli jsou cíle poznávací, kdy se senior snaží o získávání nových vědomostí a ty co měl, co nejvíce prohlubuje a obohacuje, mnohdy se stává, že se jedná o vědomosti, které senior nemohl kvůli jistým okolnostem nabýt v mládí, ale stále má o ně zájem. Další cíle jsou postojové, kdy se senior rozhoduje, kam se bude ubírat jeho život a jakým směrem by se v důchodovém věku chtěl vydat. Dalšími cíli, které Zormanová (2017) v odkazu na Čornačičovou (2004, s. 81) uvádí, jsou cíle psychomotorické. Tyto cíle se soustřeďují na mobilitu, fyzické a psychické síly. Velmi zásadní pravidlo, které je v rámci vzdělávání třeba striktně dodržovat, je respekt k seniorům (Zormanová 2017).

Vidovičová in Homlerová et al. (2014) poukazuje na to, že existuje mnoho forem vzdělávání, které si senioři dokáží najít, a to jak studijní vzdělávání, například v rámci

Univerzity třetího věku, tak rozvoj učení ve všech činnostech a aktivitách, které jsou seniorům nabízeny. Dále uvádí, že se v rámci vzdělávání jedná o zdokonalování se v mnoho formách gramotnosti, což v dnešní době není jen výraz pro to umět číst a psát, ale orientovat se v administrativě, financích, umět ovládat počítač a další.

2.1 Gerontagogika

Gerontagogika je označením pro celoživotní vzdělávání osob ve vyšším věku, nebo lze říci vzdělávání seniorů, oproti tomu vzdělávání dospělých se nazývá andragogika (Čeledová et al., 2016). Gerontagogika nám představuje modely z hlediska zdárného a úspěšného stárnutí, kdy poukazuje na aktivitu a aktivizaci z hlediska psychického rozvoje, nezabývá se v širším slova smyslu negativní nebo pozitivní změnou v seniorském věku, a zaměřuje se na celoživotní vzdělávání seniorů a ovládnutí gramotnosti v organizačním a personálním zabezpečování v seniorském věku (Gulová, 2011).

Gerontagogika má mnoho podob, a to podobu profesní, kam patří profesní rekvalifikace, kdy se člověk vzdělává v rámci zaměstnání, a není to přímo předmětem vzdělávání seniorů, ale spíše lidí v pokročilém věku, kteří mají těsně před odchodem do starobního důchodu (Čeledová et al., 2016). Souvisí to tedy s tvrzením Šeráka (2009), který je toho názoru, že senioři budou do budoucna složkou ekonomické sféry. Dalšími profesními podobami, které Čeledová et al. (2016) zmiňuje, je standartní ucelené vzdělávání, ucelené vzdělání v rámci osobnostního rozvoje, volnočasové kurzy, cykly a po zmínění profesních podob, nesmíme opomenout ani podoby neprofesní, kam spadají Univerzity třetího věku, akademie třetího věku, kurzy a přednáškové cykly, nebo neformální vzdělávací setkání.

2.2 Univerzita třetího věku (U3V)

První Univerzita třetího věku vznikla ve francouzském Toulouse roku 1974, v 2. polovině 80. let minulého století začaly vznikat první Univerzity třetího věku i u nás a s postupem let se staly nedílnou součástí všech větších univerzit (Vidičová in Holmerová et al., 2014). U zrodu Univerzit třetího věku stála, dle Ondrákové et al. (2012), seberealizace, rozvíjení schopností a vědomostí seniorů, kteří bažili po dalším vzdělávání, a chtěli tak smysluplně naplnit svůj volný čas, který v důchodovém věku mají. Tak zvaný „třetí věk“ dle Ondrákové et al. (2012) má představovat seniory, kteří jsou činní a aktivní, což je opakem „čtvrtého věku, kdy jsou senioři již ve velmi

pokročilém věku a v jejich aktivitě a činnostech dochází více méně k regresi. Vznik Univerzit třetího věku má dle Vidićové in Holmerová et al. (2014) vést ke zlepšování a zvyšování orientace v gerontologické gramotnosti. Podobně jako Ondráková et al. (2012) a Vidićová in Holmerová et al. (2014), popisuje důvod vzniku Univerzit třetího věku Haškovcová (2010). Hlavní myšlenka pro vznik těchto vzdělávacích institucí, je podle ní poskytnout seniorům tak zvaný „druhý životní program“ a možnost, podílet se na jejich osobním rozvoji a rozvoji jejich vzdělávání i v tomto pokročilém věku. Čeledová et al. (2016) považuje Univerzity třetího věku za jakési doplnění v rámci seniorského informování, ale nepřidává jim takovou váhu, a označuje ji spíše za alternativu, jak volný čas senioři mohou trávit.

Senioři, kteří studium navštěvují, nemají statut studenta, nýbrž jsou označováni jako posluchači univerzity (Vidićová in Holmerová et al., 2014). Univerzitu třetího věku definuje Zormanová (2017) jako všem dostupný vzdělávací systém, který nabízí svým posluchačům širokou nabídku studijních oborů, v rámci kterých se mohou vzdělávat. Nejde však o získání odborné kvalifikace a po absolvování Univerzity třetího věku posluchač nezakončuje své studium získáním akademického titulu, ale získává osvědčení o absolutoriu na základě závěrečné zkoušky (Zormanová, 2017). Ve většině případů, trvá studium na Univerzitě třetího věku čtyři semestry, které se sestávají z přednášek, seminářů, exkurzí a workshopů (Zormanová, 2017).

2.2.1 Virtuální Univerzita třetího věku (VU3V)

Virtuální Univerzita třetího věku nabízí vzdělávání v podobě předem natočených multimediálních přednášek, které tvoří vysokoškolští lektoři a posluchači absolvují společné testy na konci každé výuky, ale i po výuce ze svých domovů přes internet, přičemž si mohou také doplňovat své znalosti při samostudiu, nejčastěji vyhledáváním informací právě na internetu, a své studium pak zakončují závěrečným testem (E-senior, ©2017).

Výuka probíhá vždy v konzultačních střediscích, které spadají pod VU3V, každý semestr se skládá ze šesti video-přednášek, a pokud posluchač splní své povinnosti, tj. individuální, společné a závěrečné testy, a zúčastní se všech výukových hodin, poté čeká posluchače promoce a obdrží stejně jako na U3V osvědčení o absolutoriu (E-senior, © 2017).

3. Informační a komunikační technologie (ICT)

ICT je zkratkou slov informační a komunikační technologie, vychází z anglického názvu information and communication technologies, a jsou považovány za různé druhy technologických nástrojů (Zounek a Šedová, 2009). Informační a komunikační technologie neboli zkráceně ICT, můžeme označit jako souhrn všech elektronických, počítačových a telekomunikačních zařízení, a dále pod toto označení řadíme veškeré technologie, které jsou využívány ke komunikaci a práci s informacemi (Seifertová a kolektiv, 2013). Vývoj informačních a komunikačních technologií má velmi rychlý spád, jsou značnými pomocníky ve všech oblastech činností člověka a jejich správné využívání nám poskytuje značné výhody (Dostál, 2008).

Odborná pracovní komise Evropské rady dle Saka a kolektivu (2007), řadí znalost informačních a komunikačních technologií mezi 8 klíčových kompetencí, které jsou pro jedince, ale i pro společnost celkově, prospěšné a nezbytné. Přidávají znalosti informačních a komunikačních technologií stejnou váhu jako například komunikaci v mateřském jazyce nebo matematické gramotnosti (Sak a kolektiv, 2007). Zounek a Šedová (2009) vycházejí ze zprávy OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj), (2001), kde jsou uvedené hlavní důvody, proč je gramotnost v rámci informačních a komunikačních technologií bezpodmínečně nutná, a jsou to zejména ekonomické důvody, kdy je znalost práce s těmito technologiemi potřeba z hlediska profesního a ekonomického, dále jsou to sociálních důvody, kdy je umění využívat ICT v dnešní době pro společnost nevyhnutelné a gramotnost v tomto odvětví se staví na stejnou rovinu jako například matematická gramotnost.

3.1 ICT a senioři

Vidićová in Holmerová et al. (2014) míní, že velmi rychlý rozvoj informačních a komunikačních technologií, a jejich rozšiřování v rámci celé populace, je jeden z důvodů, proč se společnost od seniorů tak moc odcizuje, jelikož znalostmi v tomto odvětví vládnu především členové mladších skupin. Stejně jako Vidićová in Holmerová et al. (2014) tvrdí Čeledová et al. (2016), že informační a komunikační technologie, z hlediska společnosti, zůstávají doménou mladší generace. To, že informační a komunikační technologie využívají spíše mladší lidé, potvrzuje také Chen et al. (2018), který sdílí názor, že v používání těchto technologií senioři zaostávají za mladší populací.

Zounek a Šed'ová (2009) pak uvádějí, že znalost informačních a komunikačních technologií, v rámci sociálních důvodů, pomáhá sociální inkluzi nejen seniorům, ale i dalším znevýhodněným skupinám ve společnosti. Senioři, kteří mají potřebné znalosti, udržují kontakty se svými nejbližšími a svým okolím, v první řadě díky mobilnímu telefonu a e-mailu, nejsou však výjimkou, využívají ke své komunikaci i sociální sítě, a internet jim slouží jako náhrada za osobní komunikaci, která jim dává naději překlenout jejich časté osamocení, a díky tomu se daří také jejich začleňování do společnosti (Čeledová et al., 2016). Používání internetu můžeme označit jako způsob, jak mohou zůstat senioři nezávislí a jak mohou zlepšovat kvalitu svého života (Nimrod, 2018). Z hlediska nejčastějšího používání informačních a komunikačních technologií, Vidićová in Holmerová et al. (2014) odkazuje na data Českého statistického úřadu, která uvádějí, že internet je využíván seniory velmi často, a to ke komunikaci v podobě internetové pošty, telefonních hovorů, a dále pro vyhledávání informací o službách, zdraví, dovolených atd., ale i k hledání pracovních nabídek.

To, co brzdí seniory v získávání znalostí v tomto ohledu, je učení se nových věcí, které se stále inovují a mění, ale především prostředky, díky kterým by mohli informační a komunikační technologie využívat, a to z důvodu, že si nemohou moderní technologie finančně dovolit (Vidićová in Holmerová et al., 2014). Někdy však může seniory omezovat v používání informačních a komunikačních technologií i strach (Nimrod, 2018).

3.2 E-learning

Zormanová (2017) představuje E-learning jako zcela novou metodu ve vzdělávání, která jde ruku v ruce s rozvojem informačních a komunikačních technologií. Odkazuje na názor Karberové (2011), která tvrdí, že E-learning nám poskytuje kvalitnější organizaci ve vzdělávání, a stáváme se lepší v plnění svých pedagogických cílů. Zounek a Šed'ová (2009), podobně jako Zormanová (2017), charakterizují E-learning jako formu vzdělávacího procesu, při němž je užíváno informačních a komunikačních technologií, které pracují s daty v elektronické podobě. Dále uvádějí, že prostředků moderních technologií, díky kterým lze E-learning provádět, je velké množství a způsob, jak je v rámci výuky budeme využívat, závisí na cílech, charakteru vzdělávacího prostředí a na potřebách a možnostech všech členů, kteří se do této formy vzdělávání zapojují (Zounek a Šed'ová, 2009). Zormanová (2017) uvádí definici, kdy je E-learning formou výuky, která je prováděna pomocí počítače a internetu, a jedná se tedy o vzdělávání, při

kterém se využívají informační a komunikační technologie. Může jít o různé druhy kurzů, produkce studijních materiálů a komunikace mezi žáky a učiteli. Zormanová (2017) dále uvádí výhody a nevýhody E-learningu, kdy prokázanou výhodou je efektivnost a neomezení opětovného opakování potřebné látky, oproti tomu nevýhodami jsou náročnost pro práci učitele, finance, čas a metodika.

E-learning je, jak už bylo řečeno, svázán s digitalizací a elektronizací, a je novou formou ve vzdělávání, kdy vzdělávání probíhá v rámci seminářů – „webinářů“ (Kotíková et al., 2014). Jako zajímavost Kotíková et al. (2014) udává, že pomocí E-learningu se dá studovat vysoká škola na Novém Zélandu, což ukazuje, že oproti ostatním zemím se E-learning v České republice rozvíjí pomaleji, avšak i u nás se dá na takovou vysokou školu přihlásit, ale hlavní funkcí E-learningu v České republice je prozatím pouze doplňování a podpora klasického studia.

3.3 E-inkluze v ČR

Kotíková et al. (2014) E-inkluzi označuje za nový fenomén, který souvisí s rozvojem informačních a komunikačních technologií. Bez gramotnosti a znalostí v této oblasti, se v dnešní době již bohužel neobejdeme, a v rámci ICT komunikujeme například s úřady, zaměstnavateli a dalšími. Dále definuje E-inkluzi jako začleňování osob do informační společnosti a poukazuje na prostředky, které nám informační moderní technologie nabízejí. E-inkluze je velmi často spojována s nízkým vzděláním a malými znalostmi, především u seniorů a starších lidí, v rámci informačních, komunikačních a moderních technologií, a tito lidé bohužel nedokáží udržet tempo s dobou, se stále rychlejším rozvojem a inovacemi v ICT, a je pro ně velkým problémem začlenit se do běžné společnosti (Hána, Středa, 2016).

Kotíková et al. (2014) upozorňuje na fakt, že se stále rychlejším rozvojem informačních a komunikačních technologií se lidé, a to především senioři, dostávají na pokraj informační společnosti, a je tedy třeba, je do tohoto světa začlenit, ukázat jim a hlavně je naučit, jak se v tomto světě mohou orientovat. Tyto výhody, které se váží na znalosti a gramotnost v informačních a komunikačních technologií, samozřejmě senioři vidí sami, jen je mnohdy těžké je motivovat k tomu, aby se sami chtěli vzdělávat, a pro tento problém právě slouží nástroj E-inkluze (Kotíková et al., 2014). Hána a Středa (2016) uvádí, že v České republice proběhl projekt E-inkluze 50+, který byl dotován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu, a jeho cílem bylo začleňování lidí

s nízkou znalostí informačních a komunikačních technologií do společnosti, kde je užívání těchto technologií nedílnou součástí a byla snaha naučit je, jak ovládat například mobilní telefon, notebook nebo počítač.

3.4 „Chytrý“ telefon, počítač, notebook, tablet

„Chytrý“ telefon můžeme vnímat jako nástroj ke komunikaci mezi vrstevníky, kolegy a rodinou (Schmidt a Cohen, 2014). V tomto nám však dokáže stejně posloužit i obyčejný mobilní telefon, avšak „chytrý“ telefon nám dává přístup k celosvětovému dění v rámci internetového připojení, nabízí nám bezpočet možných aplikací, které slouží k zábavě a také samozřejmě můžeme zachytit nezapomenutelné zážitky díky fotoaparátu a kameře. Podobnou klasifikaci chytrého telefonu udává také Hrivňáková (2013), která k jeho výhodám přidává ještě další funkci, a to poslech rádia. Oproti klasickému mobilnímu telefonu má „chytrý“ telefon dotykový display (Schmidt a Cohen, 2014).

Počítač popisuje Hrivňáková (2013) jako přístroj, který funguje za pomoci elektrického připojení a pracuje dle člověkem nastavených programů. Skládá se z osobního počítače, což můžeme označit za tělo nebo organismus počítače, monitoru, klávesnice a myši. Klasický domácí počítač můžeme využívat na psaní dokumentů, hraní her, přehrávání videí, CD nebo DVD, a především se jeho prostřednictvím můžeme připojit k internetu (Hrivňáková, 2013).

Notebook je slovo původem anglické a v doslovném překladu znamená poznámkový blok, jde tedy o zmenšenou verzi počítače, kdy zcela postrádá oproti domácímu počítači stolní počítač, a sestává se pouze z jednoho kusu, je tedy přenosný (Lapáček, 2014). Co se týče jeho funkcí, také pracuje díky připojení k elektrickému proudu, oproti počítači však vydrží několik hodin nabitý a po odpojení od zdroje se nevypne. Jeho funkce jsou také totožné jako u domácího počítače, tudíž ho můžeme používat ke hraní her, psaní dokumentů, připojení se k internetu atd. (Lapáček, 2014).

Tablet je stejně jako notebook dalším typem přenosného počítače a má stejně jako „chytrý“ telefon dotykový display, za výhodu se považuje velká výdrž baterie (Procházka, 2011). Klávesnice je obsažena v přístroji v rámci dotykového displaye, nebo je také možno ji dokoupit jako další příslušenství. Na tabletu můžeme rovněž využívat klasických funkcí, které jsou v podstatě stejné jako u notebooku a domácího počítače (Procházka, 2011).

4. Operacionalizace základních pojmů

Stáří – Jedná se o poslední vývojovou etapu, ve které se životní kruh uzavírá a člověk končí svůj život jak ze stránky osobnostní, spirituální, duševní, tak i tělesné (Čeledová et al. 2016).

Stárnutí – Je jakýsi soubor, či souhrn změn ve stavbě a funkcích lidského organismu, které reagují na podněty se značnou zranitelností, a dá se zaznamenat určitá kontrakce schopností a zdatností jedince při jeho běžných výkonech, tato sestupná tendence poté končí v posledním stádiu života člověka, jeho smrtí (Langmeier, Krejčíková, 2006).

Senior – Rabušič a Vidičová (in Sýkorová, 2007, 48) uvádějí určité faktory pro chvíli, kdy se člověk stává seniorem. Těmito faktory jsou: stav fyzické stránky, překročení věkové hranice, úpadek po psychické stránce, ztráta autonomie, problémy s přizpůsobováním se určitým situacím a změnám, odchod do starobního důchodu a narození nových členů rodiny – vnoučat.

Ageismus – Hasmanová Marhánková (2013) popisuje ageismus jako určitou formu diskriminace, kdy okolí seniory označuje jako jiné, odlišné, jako ty, kteří nezapadají do společnosti, a toho také využívají mladší generace, aby se od seniorů separovala.

Gerontaogika – Je pojmenování, které označuje celoživotní vzdělávání osob ve vyšším věku, nebo lze říci vzdělávání seniorů (Čeledová et al., 2016).

Univerzita třetího věku – Je v dnešní době součástí mnoha univerzit u nás i ve světě a je místem, kde senioři nabývají znalostí, dochází u nich k seberealizaci, rozvoji nových schopností a smysluplně naplňují svůj volný čas, který v důchodovém věku mají (Ondrákové et al., 2012).

Virtuální Univerzita třetího věku – Je místem, kde je vzdělávání poskytováno formou předem natočených multimediálních přednášek, které tvoří vysokoškolští lektori a posluchači realizují své studium především za pomoci internetu (E-senior, © 2017).

Informační a komunikační technologie – Jedná se o jakési souhrnné označení všech elektronických, počítačových a telekomunikačních zařízení, a dále pod toto označení řadíme veškeré technologie, které jsou využívány ke komunikaci a práci s informacemi (Seifertová a kolektiv, 2013).

Empirická část

5. Cíl práce a výzkumné otázky

5.1 Cíl práce

Cílem práce je zjistit, jak senioři přistupují k informačním a komunikačním technologiím a jakou formou informační a komunikační technologie v praktickém životě využívají.

5.2 Hlavní výzkumná otázka

Vzhledem k cíli bakalářské práce byla zvolena hlavní výzkumná otázka: *Jak se senioři ztotožňují s užíváním informačních a komunikačních technologií?*

5.3 Dílčí výzkumné otázky

Pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky, byly stanoveny tyto dílčí výzkumné otázky:

DVO1 Orientují se senioři v základních pojmech týkajících se informačních a komunikačních technologií?

DVO2 K čemu a jak často senioři informační a komunikační technologie používají?

DVO3 Změnilo se navštěvováním Virtuální Univerzity třetího věku používání informačních a komunikačních technologií u seniorů?

DVO4 Vidí senioři v nástupu informačních a komunikačních technologií výhody?

6. Metodika

Při zpracování výzkumu v empirické části bylo užito strategie kvalitativního výzkumu, která byla zvolena jako nejvhodnější pro zjišťování cíle práce. Pro získání dat, potřebných k vyhodnocení výzkumu, bylo pracováno s pomocí metody dotazování a technikou polostrukturovaného rozhovoru. Výzkum byl veden dvoufázově, tedy první fází byl předvýzkum a poté následoval již samotný výzkum. Výzkumný soubor tvořili posluchači Virtuální Univerzity třetího věku, kteří byli vybráni záměrným kvótním výběrem.

6.1 Popis výzkumného nástroje

Pro tento výzkum byla zásadní strategie kvalitativního výzkumu, metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Reichel (2009) poukazuje na dva způsoby, jak můžeme dotazování uskutečnit, a to na základě písemných nebo ústních otázek, které jsou informantům kladeny.

Co se týče samotného polostrukturovaného rozhovoru, jde o jakýsi předem připravený scénář, který se skládá z několika zvolených okruhů otázek, které by nám měly co nejlépe přiblížit cíl výzkumu, a také z cíle výzkumu jejich podoba vychází (Miovský, 2006). Výhoda polostrukturovaného rozhovoru, oproti jiným technikám, je ta, že informant se nemůže jednoduše vyhybat odpovědím, nebo jednotlivé otázky přeskakovat, tudíž můžeme z jeho odpovědí získat maximální přínos pro náš výzkum (Disman, 2011). Další výhodou této techniky zmiňuje Miovský (2006), která spočívá v možnosti doptávání se informanta, pokud poskytne neúplnou nebo nejasnou odpověď. V neposlední řadě musíme uvést výhodu strukturovanosti odpovědí a tudíž lepšího porovnávání jednotlivých informantů, od kterých jsme data k výzkumu získávali (Hendl, 2005). Reichel (2009) podotýká, že scénář rozhovoru by měl být předem připraven a jeho obsah by se neměl měnit, záměna pořadí otázek, dle potřeby, však výsledná data získaná z rozhovorů nijak neovlivní.

Rozhovory byly uskutečněny s informanty, kteří splňovali věkové kritérium 60 až 70 let, jednalo se o posluchače Virtuální Univerzity třetího věku a souhlasili s podmínkami výzkumu. Rozhovory proběhly začátkem března v přednáškovém sále konzultačního střediska Virtuální Univerzity třetího věku v budově Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích. Informanti byli předem seznámeni s jednotlivými okruhy otázek a přibližnou dobou trvání rozhovoru. Na základě informovaného souhlasu mi

umožnili nahrávat záznam rozhovorů na diktafon a byli ujištěni, že informace, které poskytnou, budou využity pouze pro účely výzkumu a v rámci výzkumu bude zachována jejich anonymita.

6.2 Popis a výběr výzkumného souboru

Výzkumný, nebo také cílový soubor, si můžeme představit jako určitou množinu objektů, kterých se výzkum konkrétně týká, a na které poté lze výsledky našeho zkoumání vztahovat a aplikovat (Reichel, 2009). Pokud vybíráme výzkumný soubor, musíme zvolit ten nejvhodnější výběr, který nám pomůže docílit co nejlepšího a nejpresnějšího výsledku. Zvolený výběr pro tuto práci je záměrný kvótní. Při tomto výběru musíme dopředu stanovit určitá specifika, vlastnosti, znaky, které chceme, aby skupina informantů splňovala, a z toho dále plyne počet informantů, kteří pro výzkum budou nejvhodnější (Miovský, 2006). Kvótu definuje také Reichel (2009), který ji podobně jako Miovský (2006) jinak pojmenovává výrazy vlastnost nebo znak.

Výzkumný soubor byl vybrán z řad posluchačů Virtuální Univerzity třetího věku. Tento soubor byl předchozím zjišťováním určen jako nejvhodnější pro vyhodnocení cíle bakalářské práce. Bylo osloveno 20 informantů a byli vybráni ti, kteří nejlépe splňovali požadavky výzkumu. Informanti splňovali kritérium věkového rozmezí od 60-ti do 70-ti let a byli posluchači Virtuální Univerzity třetího věku. Na základě kvótního výběru byl sestaven výzkumný soubor v počtu 6-ti informantů. Jelikož si přejí zůstat v anonymitě, v pokračování práce budou označováni jako Informant č.1, č.2, č.3, č.4 a č.5. viz *Tabulka 2 – Identifikace informantů*.

Kvóty pro výběr výzkumného souboru:

- věkové rozmezí od 60-ti do 70-ti let
- posluchači Virtuální Univerzity třetího věku
- ochota a souhlas s použitím potřebných informací při výzkumu

6.3 Předvýzkum

Předvýzkum, nebo lze použít také označení pilotní studie, byla realizována před vlastním výzkumem, z důvodů zmapování průběhu rozhovoru, tedy časové náročnosti, vhodného umístění diktafonu pro záznam rozhovorů, srozumitelnosti a přínosu zvolených otázek, a případné možnosti opravení a doplnění otázek pro maximální přínos rozhovoru pro výzkum.

Pro předvýzkum byl osloven jeden ze šesti informantů, který splňoval věkové kritérium 60 až 70 let, jednalo se o posluchače Virtuální Univerzity třetího věku a souhlasil s podmínkami výzkumu. Jelikož se jedná o pilotní studii, informant není účastníkem výzkumu a informace, získané při rozhovoru, nejsou do výzkumu zahrnuty. Mají pouze informativní charakter a záznam rozhovoru byl použit pouze jako ukazatel pro následné realizování rozhovorů, sloužících přímo pro výzkum.

6.4 Způsob zpracování dat

Aby byla data, která jsou od informantů v rámci rozhovoru získána, co nejlépe vypovídající, byla k jejich zpracování zvolena metoda tvorby trsů. Miovský (2006) charakterizuje metodu tvorby trsů tak, že v rámci sběru dat a informací od informantů, vznikají určité skupiny, nebo jinak řečeno kategorie odpovědí, které mají shodné společné znaky. Tím pádem lze říci, že jde o jakési srovnávání výroků od informantů a následné řazení do skupin, které Miovský (2006) pojmenovává právě jako trsy. Tyto trsy jsou pak označovány jako jednotky, které mají obecnější rovinu (Mioviský, 2006)

6.5 Etické aspekty výzkumu

Před zahájením výzkumu a předvýzkumu byla oslovena jedna z lektorek a pořadatelek přednášek probíhajících v konzultačním středisku Virtuální Univerzity třetího věku. Byly jí sděleny všechny potřebné informace o průběhu výzkumu a dostala jsem prostor k oslovení posluchačů ohledně spolupráce na výzkumu k bakalářské práci.

Z posluchačů, kteří byli ochotni rozhovor poskytnout, byli vybráni vhodní informanti, kteří splňovali kritéria, která byla pro výzkum potřebná. Po sdělení všech informací o průběhu rozhovorů, a svolení k použití diktafonu, bylo informantům řečeno, že účast na výzkumu je dobrovolná a kdykoli mohou od výzkumu bez udání důvodu odstoupit. Každý informant pak podepsal informovaný souhlas viz. *Příloha č. 2 – Informovaný souhlas*, který obsahuje vše o jejich právech, podmínkách výzkumu a anonymitě při zpracování dat, a tudíž tím bylo stvrzeno, že průběhu výzkumu rozumí (Mioviský, 2006).

6.6 Časový harmonogram

Pro vhodné a včasné zpracování bakalářské práce a její realizaci, byl vytvořen časový harmonogram, který se skládá ze čtyř fází. Pro přehlednost jsou informace vloženy v *Tabulce 1 – Časový harmonogram realizace bakalářské práce*.

V první fázi bylo nutné zorientovat se v problematice tématu bakalářské práce a nastudovat potřebné informace. Dále byla na základě prostudované literatury, a sběru dat získaných z literatury, zpracována teoretická část bakalářské práce. V druhé fázi bylo rozhodující, zvolit si vhodnou strategii, metodu a techniku výzkumu, pomocí které pak bylo pracováno s výzkumným souborem. V třetí fázi přišla na řadu realizace předvýzkumu a vlastního výzkumu, ze kterého vycházela poslední čtvrtá fáze, a to vyhodnocení a interpretace výsledků výzkumu ze získaných dat. V poslední fázi byly vykonány závěrečné úpravy bakalářské práce.

Tabulka 1 – Časový harmonogram realizace bakalářské práce

Fáze	Období realizace	Realizace bakalářské práce
1. Fáze	Říjen 2017 – Leden 2018	<ul style="list-style-type: none"> • Orientace v problematice tématu bakalářské práce • Zpracování teoretické části na základě sběru dat z odborné literatury
2. Fáze	Leden 2018 – Únor 2018	<ul style="list-style-type: none"> • Volba výzkumné strategie a postupů při realizaci výzkumu
3. Fáze	Březen 2018	<ul style="list-style-type: none"> • Realizace předvýzkumu a vlastního výzkumu
4. Fáze	Březen 2018 – Duben 2018	<ul style="list-style-type: none"> • Vyhodnocení a interpretace výsledků výzkumu na základě získaných dat • Závěrečné úpravy bakalářské práce

Zdroj: Vlastní výzkum

7. Výsledky a jejich interpretace

Data od informantů, byla získána strategií kvalitativního výzkumu, metodou dotazování a technikou polostrukturovaného rozhovoru. Následně byla zpracována metodou tvorby trsů.

K zodpovězení hlavní výzkumné otázky, *Jak se senioři ztotožňují s užíváním informačních a komunikačních technologií*, byly zvoleny čtyři dílčí výzkumné otázky. Vyhodnocení výsledků je předkládáno právě dle čtyř dílčích výzkumných otázek v jednotlivých podkapitolách, přičemž za každou z podkapitol následuje shrnutí každé z nich.

V rámci interpretace jednotlivých výsledků se objevují i přímé citace informantů, které napomáhají jasnější představě o odpovědích, a jsou ponechány v jazykově neupravené podobě.

7.1 Identifikace informantů

Na začátku každého rozhovoru, byly informantům kladeny základní otázky, které mají sloužit k jejich identifikaci. Tyto otázky se týkaly věku informantů, tím bylo ověřeno věkové kritérium, stanovené na 60 až 70 let, dále jejich dosaženého vzdělání a zda se jedná o posluchače Virtuální Univerzity třetího věku. Tyto informace jsou zpracovány v *Tabulce 2 – Identifikace informantů*. Vzhledem k zaručení anonymity informantům, budou v následující části práce označovány jako Informant č.1, č.2, č.3, č.4 a č.5.

Tabulka 2 – Identifikace informantů

Informanti	Pohlaví	Věk	Dosažené vzdělání	Posluchač/ka VU3V
Informant č. 1	Žena	63	Střední s maturitou a DPS studium	ANO
Informant č. 2	Žena	70	Vysokoškolské	ANO
Informant č. 3	Žena	64	Střední s maturitou	ANO
Informant č. 4	Žena	63	Úplné střední s maturitou	ANO
Informant č. 5	Muž	63	Střední odborné vzdělání	ANO

Zdroj: Vlastní výzkum

7.2 Vyhodnocení dílčí výzkumné otázky č. 1

DVO1 *Orientují se senioři v základních pojmech týkajících se informačních a komunikačních technologií?*

V rámci této dílčí výzkumné otázky bylo zjišťováno, jestli dokáží informanti říci, co to informační a komunikační technologie jsou a zda je umí od sebe odlišit. Dále bylo důležité, jak zvládnou informanti popsat zařízení a prostředky, které se k práci s informačními a komunikačními technologiemi využívají. Mezi tyto zařízení a prostředky patří mobilní telefon, počítač, notebook, tablet, elektronické čtečka, „chytrá televize“ a internet.

Všichni informanti dokázali shodně popsat, co si pod pojmem informačních a komunikačních technologií představují a jaký základní rozdíl mezi nimi je. *„Informační technologie je ta, která nás informuje a komunikační technologie nám umožňuje komunikaci.“* Zařízení, v rámci kterých se informační a komunikační technologie používají, tj. mobilní telefon, počítač, notebook, tablet, elektronické čtečka, „chytrá televize“, znají všichni velice dobře a nedělal jim tedy problém vylíčit jejich podobu a funkce. Rozdíl, mezi „chytrým“ a klasickým mobilním telefonem, nebylo pro nikoho z informantů složité stanovit. *„S normálním jde pouze volat a posílat esemesky a nic jinýho neumí, a ten chytrej umí to ostatní, další funkce.“* Informanti reagovali také velice obratně na vysvětlení odlišnosti mezi notebookem, počítačem a tabletem.

Jak se senioři v pojmech ICT orientují, vyobrazuje Tabulka 3.

Tabulka 3 – Orientace seniorů v základních pojmech ICT

Informant	Popis a rozdíl ICT	Popis „chytrého“ a klasického telefonu	Popis funkcí a používání ICT zařízení	Znalost odlišnosti ICT zařízení
Informant č. 1	Podrobný popis a rozdíl	Dostačující popis	Podrobné informace	Dobrá
Informant č. 2	Podrobný popis a rozdíl	Podrobný popis	Podrobné informace	Dobrá
Informant č. 3	Základní popis a rozdíl	Dostačující popis	Dostačující informace	Dobrá

Informant č. 4	Základní popis a rozdíl	Dostačující popis	Dostačující informace	Dobrá
Informant č. 5	Základní popis a rozdíl	Dostačující popis	Dostačující informace	Dobrá

Zdroj: Vlastní výzkum

7.2.1 Shrnutí dílčí výzkumné otázky č. 1

Cílem 1. dílčí výzkumné otázky bylo zjistit, jak se senioři orientují v pojmech informačních a komunikačních technologií. Z vyhodnocení vyplývá, že senioři se v pojmech týkajících se informačních a komunikačních technologií dobře orientují. Dokáží bez problémů specifikovat, co to informační a komunikační technologie jsou a jaký je mezi nimi rozdíl. Bez problémů také popsali rozdíl mezi klasickým a „chytrým“ telefonem, všichni mají jasné představy o tom, jak a k čemu se používá počítač, jak vypadá notebook a tablet. Informanti uvedli, že v rámci všech těchto zařízení se připojují k internetu. Všichni se také setkali s označením elektronická čtečka a „chytrá“ televize. Ani jeden z informantů neměl větší potíže se zodpovězením otázek a ani nad odpovědí dlouze nepřemýšlel. Přesto bylo užíváno doplňujících otázek, aby bylo získáno více informací, jelikož někteří odpovídali na otázky stroze.

Z výsledků dat, která byla získána z dílčí výzkumné otázky č. 1, vplynuly tyto 2 trsy:

Dobré rozlišování ICT – senioři si dobře uvědomují, jaký je mezi těmito technologiemi rozdíl, tudíž lépe chápou i používání a pomoc těchto technologií

Dobrá znalost zařízení ICT – senioři znají základní zařízení, které se každodenně v rámci informačních a komunikačních technologií používají

7.3 Vyhodnocení dílčí výzkumné otázky č. 2

DVO2 *K čemu a jak často senioři informační a komunikační technologie používají?*

Touto dílčí výzkumnou otázkou bylo zkoumáno, více do hloubky, používání mobilního telefonu, počítače, notebooku, tabletu, internetu, elektronické čtečky a „chytré televize“. U všech těchto prostředků bylo důležité zjistit, jestli je informanti vlastní a používají. Dále jak často a k čemu je používají, zda by se bez těchto prostředků dokázali obejít a jaké vidí výhody či nevýhody v jejich používání.

Mobilní telefon vlastní všichni informanti a užívají ho denně již mnoho let, někteří z nich používají „chytrý“ telefon a někteří klasický. Nejčastější aktivity, které

s mobilním telefonem informanti vykonávají, jsou telefonní hovory, převážně s rodinou a blízkými, a posílání textových zpráv. Téměř všichni by se bez něj již nedokázali v dnešní době obejít. Jako výhody používání mobilního telefonu všichni shodně uvedli jeho přenosnost, a tím pádem možnost zavolat si pomoc, v případě ohrožení jejich života, odkudkoli. Jako nevýhodu, spojenou s používáním mobilního telefonu, někteří informanti uvedli sociální izolaci, kterou vidí hlavně u dnešní mladší generace. Zajímavá byla také jedna z odpovědí: *„Nevýhoda je to samý jako výhoda, že ho mám pořád u sebe a kdykoliv mě může někdo otravovat a ničí mi soukromí.“*

Z výsledků dále vyplývá, že informanti vlastní a pracují nejvíce s notebookem, který mají již mnoho let a používají ho, podobně jako mobilní telefon, prakticky denně. Často využívají notebook k vyhledávání informací na internetu, přehrávání filmů, hudby a psaní dokumentů. Většina informantů se již bez notebooku dnes neobejde. *„No teď vlastně když tady studuju tu Univerzitu virtuální, tak už se bez něj neobejdu, to ho potřebuju a jsem ráda, že ho mám.“* Internet, v rámci práce s notebookem, a používání chytrých funkcí na mobilním telefonu, využívají informanti denně. Nejčastěji vyhledávají různé zprávy, autobusové spoje, dovolené, informace o počasí, informace o sportu, navštěvují internetové obchody a v neposlední řadě ho používají právě ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku, tudíž by se bez něj již neobešli. V dostupnosti informací, díky používání internetu, vidí informanti velkou výhodu.

Většina informantů elektronickou čtečku nevlastní. Ti, co ji vlastní, ji používají velmi málo. Jedinou výhodu vidí v tom, že je malá a nemusí tak s sebou na cesty brát více knih. Preferují tedy četbu klasické knížky. *„Ta čtečka je právě ... má výhodu v tom, když někam jedu, tak si jí vezmu s sebou a jinak teda radši mám klasickou knížku.“* „Chytrou“ televizi někteří z informantů používají, přičemž na ní nejvíce sledují klasický televizní program, její funkce nepoužívají pravidelně. Pokud je však používají, využívají sledování pořadů a seriálů ze záznamu a internetový prohlížeč.

K čemu a jak často používají senioři informační a komunikační technologie, a zařízení s nimi spojené, je přehledněji vyobrazeno v Tabulkách č.4, č.5, č.6, č.7 a č.8.

Tabulka 4 – K čemu a jak senioři informační a komunikační technologie využívají, Informant č. 1

Informant č. 1	
Mobilní telefon	„chytrý“ telefon, denně – SMS a hovory,

	nepravidelně aplikace, možná by se dokázal bez něj obejít, výhoda – komunikace s blízkými
Počítač/notebook/tablet	počítač, notebook i tablet, denně – internet, možná by se dokázal bez něj obejít
Internet	denně – vyhledávání informací, jízdní řády, počasí
Elektronická čtečka	občas – na dovolené, výhoda – malá velikost oproti knížce radši má knihu
„Chytrá televize”	nevlastní

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 5 – K čemu a jak senioři informační a komunikační technologie využívají, Informant č. 2

Informant č. 2	
Mobilní telefon	klasický mobilní telefon, denně – SMS a hovory, neobejde se bez něj, výhoda – mobilita, nevýhoda – sociální izolace
Počítač/notebook/tablet	notebook, denně – internet, možná by se dokázal bez něj obejít
Internet	denně – vyhledávání informací, studium VU3V
Elektronická čtečka	občas – na dovolené, výhoda – malá velikost oproti knížce radši má knihu
„Chytrá” televize	Nevlastní

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 6 – K čemu a jak senioři informační a komunikační technologie využívají, Informant č. 3

Informant č. 3	
Mobilní telefon	klasický mobilní telefon, denně – SMS a hovory, neobejde se bez něj, výhoda – zavolání si o pomoci v případě ohrožení
Počítač/notebook/tablet	notebook, denně – internet, neobejde se bez něj
Internet	denně – vyhledávání informací, jízdní řády, dovolené
Elektronická čtečka	nevlastní
„Chytrá” televize	televizní program, občas chytré funkce – internet, záznamy pořadů

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 7 – K čemu a jak senioři informační a komunikační technologie využívají,
Informant č. 4

Informant č. 4	
Mobilní telefon	„chytrý“ telefon, denně – SMS a hovory, denně aplikace, neobejde se bez něj, výhoda – zavolání si o pomoci v případě ohrožení, nevýhoda – sociální izolace
Počítač/notebook/tablet	notebook, denně – internet, studium VU3V, psaní dokumentů, neobejde se bez něj
Internet	denně – vyhledávání informací, studium VU3V, recepty, móda
Elektronická čtečka	nevlastní
„Chytrá“ televize	televizní program, občas chytré funkce – internet, záznamy pořadů

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 8 – K čemu a jak senioři informační a komunikační technologie využívají,
Informant č. 5

Informant č. 5	
Mobilní telefon	„chytrý“ telefon, denně – SMS a hovory, denně aplikace, obešel by se bez něj, výhoda – zavolání si o pomoci v případě ohrožení, mobilita nevýhoda – mobilita, ztráta soukromí
Počítač/notebook/tablet	notebook, denně – internet, přehrávání hudby, přehrávání filmů, hraní her, neobejde se bez něj
Internet	denně – vyhledávání informací, dovolené, počasí, sport, záliby, filmy
Elektronická čtečka	nevlastní
„Chytrá televize“	televizní program, občas chytré funkce – internet, pořady

Zdroj: Vlastní výzkum

7.3.1 Shrnutí dílčí výzkumné otázky č. 2

Cílem výzkumné dílčí otázky č. 2 bylo zjistit, k čemu a jak často senioři informační a komunikační technologie využívají, zda se bez nich dokážou obejít a popřípadě jaké má používání informačních a komunikačních technologií výhody. Lze konstatovat, že

senioři používají informační a komunikační technologie, a s tím související zařízení, denně. Tudíž by se dalo říci, že jsou součástí jejich každodenního života. Většina z nich považuje vlastnění mobilního telefonu, notebooku a používání internetu jako výhodu. Oceňují přenosnost mobilního telefonu a možnost přivolání si pomoci při ohrožení jejich života. Samozřejmě oceňují možnost spojení se svými blízkými přes mobilní telefon. Dále zvyhodňují dostupnost informací přes internet, a tím pádem jednodušší vyhledávání informací pro studium na VU3V a dalších zájmů. Přiklání se však i k negativům, které s informačními a komunikačními technologiemi souvisejí, a to se ztrátou soukromí a sociální izolací. Co je na druhou stranu ale zajímavé, že by se bez nich většina nedokázala obejít. Informanti odpověděli na všechny otázky, ale tentokrát bylo zapotřebí používání doplňujících otázek a návodných otázek.

Z výsledků dat, která byla získána z dílčí výzkumné otázky, vyplynulo těchto 5 trsů:

Každodenní používání mobilního telefonu – senioři používají mobilní telefon denně především k telefonickým hovorům a zaslání textových zpráv

Výhoda: Přenosnost mobilního telefonu – senioři se mohou spojit kdekoli a odkudkoli se svými blízkými a mají možnost přivolat si pomoc při ohrožení jejich života

Každodenní používání notebooku – senioři používají notebook k různým aktivitám každý den

Každodenní používání internetu – senioři používají internet denně

Výhoda: Dostupnost informací – senioři vidí velkou výhodu v dostupnosti různých informací v rámci využívání služeb internetu

7.4 Vyhodnocení dílčí výzkumné otázky č. 3

DVO3 *Změnilo se navštěvováním Virtuální univerzity třetího věku používání informačních a komunikačních technologií u seniorů?*

Znění dílčí výzkumné otázky číslo 3 vychází z volby výběru výzkumného souboru, jímž jsou posluchači Virtuální Univerzity třetího věku. Tento soubor byl, po předchozím zjišťování, určen jako nejvhodnější pro vyhodnocení cíle této bakalářské práce.

V rámci této dílčí výzkumné otázky bylo zkoumáno, zda by měli informanti zájem o studium na Univerzitě třetího věku. Dále jak se změnilo používání informačních a

komunikačních technologií po nástupu na Virtuální Univerzitu třetího věku, zda je nezbytné používání těchto technologií při jejich studiu. Důležité bylo také zjistit, jestli si informanti myslí, že je vzdělávání v oblastech informačních a komunikačních technologií dostatečné a jestli mají zájem se v této oblasti dále vzdělávat, například navštěvováním Univerzity třetího věku.

Navštěvování Virtuální Univerzity třetího věku je podle většiny informantů uspokojivé, přednášky a výuka jim stačí, a nemají proto zájem o další vzdělávání v rámci Univerzity třetího věku, v jiných oborech. Všichni informanti se shodli na tom, že před nástupem na Virtuální Univerzitu třetího věku používali informační a komunikační technologie, a to internet, a výše zmíněná zařízení, pravidelně. Více jak polovina informantů uvedla, že používají informační a komunikační technologie stejně jako před nástupem na Virtuální univerzitu třetího věku, zbylí mají názor, že je nyní používají více. Dále z výzkumu vyplývá, že používání informačních a komunikačních technologií je nezbytné při studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku. „*Je to nezbytný, protože tam plníme úkoly různý, testy vyplňujeme přes internet a promítají se nám přednášky elektronicky.*” Informanti nedokáží posoudit, zda je vzdělávání v oblasti informačních a komunikačních technologiích dostatečné, ale téměř všichni se shodli na tom, že oni samotní se v těchto technologiích vzdělávat dále nechtějí, jelikož jim jejich znalosti stačí. O studium informatiky na Univerzitě třetího věku nikdo zájem neprojevil.

Jak se změnilo používání informačních a komunikačních technologií u seniorů nástupem na Virtuální Univerzitu třetího věku je uvedeno níže v Tabulce 9.

Tabulka 9 – Změna používání informačních a komunikačních technologií díky navštěvování Virtuální univerzity třetího věku

Informant	Zájem o studium na U3V	Používání ICT v rámci VU3V	Nezbytnost užívání ICT na VU3V	Dostatečné vzdělávání v ICT	Zájem o vzdělávání v ICT
Informant č. 1	nemá zájem	stejně	ano - internet	nedokáže posoudit	ne
Informant č. 2	má zájem - studium práva	stejně	ano - internet	nedokáže posoudit	ne

Informant č. 3	nemá zájem	stejně	ano - internet, testy, přednášky	ano	ne
Informant č. 4	nemá zájem	více než dříve	ano - internet, testy, přednášky	nedokáže posoudit	ne
Informant č. 5	nemá zájem	stejně	ano - internet, testy, přednášky	ano	možná

Zdroj: Vlastní výzkum

7.4.1 Shrnutí dílčí výzkumné otázky č. 3

Cílem dílčí výzkumné otázky číslo 3 bylo zjistit, zda se změnilo navštěvováním Virtuální Univerzity třetího, používání informačních a komunikačních technologií u seniorů, a popřípadě jak. Výsledky poukazují na to, že posluchači Virtuální Univerzity třetího věku nejeví zájem o další studia na Univerzitě třetího věku. Dále z dat, která byla získána, vyplývá, že více než polovina informantů používá informačních a komunikačních technologií ve stejné míře. Všichni informanti se ztotožňují s faktem, že znalost a používání informačních a komunikačních technologií je pro studium na Virtuální Univerzitě třetího věku zcela nezbytné, někteří udávají za příklad používání internetu, vyplňování testů a promítání multimediálních přednášek. Většina z nich nedokáže posoudit, zda je vzdělávání v oblasti těchto technologií dostatečné, oni sami však o další vzdělávání v této oblasti nejeví zájem, a jejich znalosti jim stačí jak pro studium, tak pro jejich osobní uživatelské potřeby. Informanti neměli se zodpovězením otázek žádné větší obtíže a v tomto případě nebylo třeba použití žádných návodných otázek.

Z výsledků dat, která byla získána z dílčí výzkumné otázky, vyloučily tyto 4 trsy:

Nezájem o studium na U3V – senioři nemají zájem o další studium na Univerzitě třetího věku

Nezbytnost používání ICT na VU3V – senioři konstatují, že používání informačních a komunikačních technologií je nezbytné pro studium na Virtuální Univerzitě třetího věku

Žádná změna v používání ICT v rámci VU3V – senioři používají informační a komunikační technologie ve stejné míře jako před nástupem na Virtuální Univerzitu třetího věku

Nezájem o vzdělávání se v ICT – senioři nemají potřebu se dále v informačních a komunikačních technologiích vzdělávat, stačí jim jejich uživatelská úroveň pro osobní i studijní potřeby

7.5 *Vyhodnocení dílčí výzkumné otázky č. 4*

DVO4 Vidí senioři v nástupu informačních a komunikačních technologií výhody?

V rámci této dílčí výzkumné otázky bylo zkoumáno, jaká ulehčení seniorům pro život přináší používání informačních a komunikačních technologií. Dále bylo důležité zjistit, jaký názor mají informanti o trendu převádět naši každodenní agendu do elektronické podoby, a zda zvládají v oblasti informačních a komunikačních technologií držet tempo s dobou. Neméně důležité pak bylo poodkrýt, jaký pohled mají na informační a komunikační technologie vrstevníci informantů.

Všichni informanti se shodli na tom, že jim tyto technologie život usnadňují, důvody, proč tomu tak je, hledaly však s obtížemi. Nakonec se ztotožnili s názorem, že informační a komunikační technologie jsou pro ně zdrojem dostupných informací z domova, prostředkem ke komunikaci a rozšíření si obzorů vědění. K těmto činnostem nejčastěji používají notebook, internet a mobilní telefon. V trendu převádět vše do elektronické podoby vidí informanti spíše pozitiva, proto souhlasí s rozvojem tohoto trendu. S tím souvisí otázka, zda dokáží v tomto ohledu držet tempo s dobou. Většina z nich odpověděla, že dokáže, a popřípadě jim s jistými problémy pomůže rodina. Pouze jeden z informantů má v tomto ohledu problémy. *„Ne! Já už jsem pomalejš a je to daleko rychlejš než já, zamlada možná, dneska už ne.“* Informanti dále uvedli, že jsou určité výhody i nevýhody používání informačních a komunikačních technologií pro naši budoucnost. Jako výhody uvedli například dobrou kontrolu dat, dostupnost informací, rychlost a jako velkou nevýhodu souhlasně uvedli sociální izolaci. *„To je taková odvrácená tvář tady toho, že lidi možná spolu budou čím dál tím míň mluvit osobně, no ale to asi nese doba.“* Co se týče pohledu vrstevníků informantů na informační a

komunikační technologie, nemají s používáním informačních a komunikačních technologií potíže a berou jejich rozvoj pozitivně.

Jak informační a komunikační technologie senioři vnímají, a zda je jejich nástup pro budoucnost výhodou, přehledněji vyobrazuje Tabulka 10.

Tabulka 10 – Informačních a komunikačních technologie – výhody a nevýhody pro seniory

Informant	Snazší život díky ICT	Elektronická podoba: dobře/špatně	Udržení tempa s dobou	Výhody/ nevýhody pro budoucnost	Pohled vrstevníků
Informant č. 1	používání notebooku	dobře	bez problémů + pomoc rodiny	dostupnost / sociální izolace	pozitivní
Informant č. 2	dostupnost informací	dobře	bez problémů + pomoc rodiny	dostupnost / sociální izolace	pozitivní
Informant č. 3	dostupnost informací, používání notebooku	dobře	bez problémů	rychlost / sociální izolace	pozitivní
Informant č. 4	lepší komunikace, dostupnost informací	dobře	bez problémů	rychlost / sociální izolace	pozitivní
Informant č. 5	lepší komunikace, dostupnost informací	dobře	s obtížemi	rychlost dostupnost / sociální izolace	pozitivní

Zdroj: Vlastní výzkum

7.5.1 Shrnutí dílčí výzkumné otázky č. 4

Cílem dílčí výzkumné otázky č. 4 bylo zjistit, zda senioři vidí v používání informačních a komunikačních technologií výhody. Z výzkumu vyplývá několik základních a zásadních informací. Informanti vidí ulehčení života, za pomoci informačních a komunikačních technologií, především v dostupnosti informací a lepší komunikaci s rodinou a přáteli. Dále si myslí, že je převod agendy, která tvoří náš každodenní život, do elektronické podoby, správným řešením. Většina informantů dokáže bez problémů v oblasti informačních a komunikačních technologií držet tempo s dobou, nebo o pomoc případně požádají rodinu. Hlavními výhodami pro naši budoucnost, z hlediska rozvoje informačních a komunikačních technologií, jsou rychlost a dostupnost, naproti tomu za velkou nevýhodu označují informanti sociální izolaci. Sociální izolace pak může být do budoucna velkým problémem pro osobní komunikaci mezi lidmi. Otázky informanti zodpovídali bez větších obtíží, a pokud nastal problém, byly použity návodné otázky, které napomohly k hladšímu průběhu rozhovoru.

Z výsledků dat, která byla získána z dílčí výzkumné otázky, vyplynulo těchto 6 trsů:

Dobrá dostupnost informací – senioři vidí v používání informačních a komunikačních technologií velkou pomoc při vyhledávání informací v rámci internetu

Pozitivum převodu každodenní agendy do elektronické podoby – senioři vnímají převádění informací různých zdrojů do elektronické podoby jako velké plus

Udržení tempa s dobou – senioři bez větších problémů dokáží udržet tempo s dobou v oblasti ICT, a pokud mají potíže, obrátí se pro radu na rodinu

Výhoda: Rychlost – senioři vidí v rychlosti ICT výhodu pro naši budoucnost

Výhoda: Dostupnost – senioři shledávají dostupnost ICT jako velkou výhodu pro naši budoucnost

Nevýhoda: Sociální izolace – senioři vidí jako velký problém pro budoucí generaci sociální izolaci, přičemž hrozí, že mezi sebou lidé nebudou již komunikovat osobně, nýbrž jen přes mobilní telefon a internet

8. Diskuze

Stárání a stárnutí se týká každého z nás, ať už je nám méně či více let. Všichni jednou zestárneme a s problémy, jež se stářím souvisí, se budeme muset potýkat, ke konci života, bohužel téměř každý den. Do budoucna bude seniorů přibývat, je tedy nutné podněcovat jejich aktivizaci, aby bylo možno u nich co nejlépe podporovat dobrý fyzický stav, psychický stav a celkově kvalitnější zdraví (Průcha, Veteška 2014, s. 27). V aktivizaci seniorů má, kromě jiného, velké zastoupení vzdělávání. Je na místě zmínit například různé výukové a vzdělávací programy, nebo Univerzity třetího věku (U3V).

Výukových programů a oborů, které mohou senioři navštěvovat, je velmi mnoho. Jedním z takových programů, které senioři hojně navštěvují, jsou počítačové kurzy. Zde se dostává na řadu jádro výzkumu této bakalářské práce. Jelikož se informační a komunikační technologie velmi rychle vyvíjejí a rozšiřují se do celé populace, je dle Vidićové in Holmerové et al. (2014) nutné, aby senioři disponovali potřebnými znalostmi z této oblasti. Jenže, jak je dobře známo, a jak udává Čeledová et al. (2016), informační a komunikační technologie jsou doménou hlavně mladší generace a senioři, ale i starší lidé, kteří ještě nejsou v seniorském věku, nedokáží držet v používání informačních a komunikačních technologií tempo s dobou. Gramotnost v tomto odvětví je mezi seniory nízká a v dnešní době se bez znalostí základních skutečností, které se týkají informačních a komunikačních technologií, dá obejít jen stěží. S tímto názorem souhlasí též Kotíková et al. (2014).

V oblasti výzkumu byly otázky zaměřeny na to, jak senioři přistupují k informačním a komunikačním technologiím a jakou formou informační technologie v praktickém životě využívají. V této souvislosti je nutné zmínit důvod, proč byli jako výzkumný soubor vybráni právě posluchači Virtuální Univerzity třetího věku. Nejprve bylo plánem výzkumu zaměřit se na seniory, kteří jsou klienty domovů pro seniory. Po zkušenostech z praxí byla tato myšlenka zavrhnuta, jelikož klienti, kteří se v domovech pro seniory nacházejí, mají pouze základní znalost, jež se týká oblasti informačních a komunikačních technologií, nebo téměř žádnou, což pro výzkum bohužel nebylo dostačující. Malou znalost informačních a komunikačních technologií u seniorů zmiňuje také Kotíková et al. (2014). Rozhodnutím tedy bylo vybrat informanty z řad posluchačů Virtuální Univerzity třetího věku v Českých Budějovicích, kteří v rámci jejich studia musí informační a komunikační technologie používat, tudíž jejich znalosti v této oblasti

jsou na vyšší úrovni, než právě u klientů v domovech pro seniory. Nutnost používání informačních a komunikačních technologií u posluchačů Virtuální Univerzity třetího věku dokládá E-senior (© 2017).

Tato část diskuze je věnována již samotnému výzkumu bakalářské práce a interpretaci výsledků, které z výzkumu vyplývají. Hlavní výzkumná otázka: *Jak se senioři ztotožňují s užíváním informačních a komunikačních technologií?*, byla zodpovídána pomocí čtyř dílčích výzkumných otázek, které společně s podotázkami utvořily scénář pro rozhovor.

Senioři se dle výzkumu dobře orientují v pojmech, které se informačních a komunikačních technologií týkají. Dokáží od sebe bez problémů rozlišit informační a komunikační technologie. Znají a používají základní zařízení, která jsou prostředkem k jejich využívání, tj. mobilní telefon, počítač, notebook, tablet, elektronickou čtečku a „chytrou televizi“. V tom se možná návštěvníci Virtuální Univerzity třetího věku liší od seniorů, kteří se nevzdělávají v této oblasti a neuvžívají tyto technologie tak často, protože Kotíková et al. (2014) tvrdí, že se senioři nedokáží ve světě těchto technologií dobře orientovat. Čeledová et al. (2016) zmiňuje schopnější seniory, kteří se naopak v oblasti informačních a komunikačních technologií vyznají bez problémů, a tím se lépe začleňují do společnosti. Toto tvrzení výzkum potvrdil a senioři jsou schopni vylíčit podobu a funkci všech prostředků, které se využívají k práci s informačními a komunikačními technologiemi.

Dále z výzkumu vyplývá, že senioři používají informační a komunikační technologie, a s tím související zařízení, denně. Hlavní výhodu vidí v používání mobilního telefonu, internetu a notebooku, díky nimž se mohou spojit se svými blízkými a nalézt dostupné informace, které potřebují, například i pro studium na Virtuální Univerzitě třetího věku. Tuto skutečnost uvádí ve své publikaci Vidičová in Holmerová et al. (2014), která odkazuje na Český statistický úřad, jenž uvádí, že internet je využíván seniory velmi často, a to ke komunikaci a vyhledávání informací. Mobilní telefon považují senioři nejen za důležitý prostředek ke komunikaci se svými blízkými, ale také jako zařízení, díky kterému si odkudkoli zavolají pomoc, v případě, že se vyskytnou v život ohrožující situaci. Výzkum ukazuje jeden zásadní fakt, že senioři považují za nevýhodu informačních a komunikačních technologií, sociální izolaci. Tu informanti popisují tak, že lidé sice budou komunikovat přes mobilní telefon, internet a další prostředky

informačních a komunikačních technologií, ale přestanou spolu mluvit osobně, z očí do očí. Toto tvrzení je zajímavé, jelikož Zounek a Šed'ová (2009) uvádějí, že znalosti informačních a komunikačních technologií jsou z hlediska začleňování do společnosti důležité.

Dle výzkumu informanty navštěvování Virtuální Univerzity třetího věku naplňuje, multimediální přednášky a rozsah výuky jim přijde dostačující, proto nemají zájem o další vzdělávání v rámci Univerzity třetího věku v jiných oborech. Lze říci, že u nich tak není zájem o další rozvoj, seberealizaci a nabytí nových vědomostí, což je dle Ondrákové et al. (2012) hlavním úkolem Univerzit třetího věku. Dále výzkum ukazuje, že před nástupem na Virtuální Univerzitu třetího věku používali informační a komunikační technologie a prostředky k jejich využívání pravidelně. Tento fakt se liší od názoru Kotíkové et al. (2014), která neshledává seniory nikterak obratnými uživateli informačních a komunikačních technologií. Výzkum též ukazuje, že používání informačních a komunikačních technologií je nezbytné při studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku. Tuto skutečnost potvrzuje E-senior (© 2017), kde je jasně řečeno, že tyto technologie posluchači ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku používat musí. Z uvedených dat vyplývá, že se se senioři dále v oblasti informačních a komunikačních technologií vzdělávat nechtějí a jejich znalosti jim pro osobní potřebu stačí. Když mají problém, využijí pomoc rodiny. V této souvislosti je na místě zmínit projekt, uskutečněný v České republice a který popisuje ve své publikaci Hána se Středou (2016) Tento projekt byl nazván E-inkluze 50+ a měl za cíl začlenění lidí s nízkou znalostí informačních a komunikačních technologií do společnosti.

Ve výzkumu bylo dále mapováno, zda seniorům informační a komunikační technologie ulehčují život. Informanti uvedli, že považují tyto technologie za velké pomocníky, díky nimž se lépe dostávají k různým informacím, ať už se jedná o jejich zájmy, nebo administrativní záležitosti, a mohou si tak rozšiřovat své znalosti. Dále oceňují i přístup k těmto informacím přímo z domova. Tyto výhody uvádí rovněž (Kotíková et al., 2014), podotýká však, že výhody se váží právě na znalosti a gramotnost v odvětví informačních a komunikačních technologií, proto by se měli chtít senioři sami v této oblasti vzdělávat a zdokonalovat. Usnadnění vidí senioři také v používání mobilního telefonu, a to z hlediska možnosti komunikace se svými blízkými, nebo přivolání si pomoci, pokud se nacházejí v situaci ohrožující život. Trend, převádět vše do elektronické podoby, vidí informanti spíše pozitivně a dokáží v tomto ohledu držet

tempo s dobou. Toto zjištění je opakem tvrzení Vidićové in Holmerové et al. (2014), podle které není velmi rychlý rozvoj informačních a komunikačních technologií a jejich rozšiřování v rámci populace dobrý právě pro seniory, kteří se tak mohou od společnosti odcizovat, jelikož se jejich znalosti v této oblasti velmi liší od znalostí mladší generace. Informanti poukázali na skutečnost, že při problémech s užíváním hledají pomoc u rodiny, a to u mladších členů. Tento fakt potvrzuje Chen et al. (2018), podle něj senioři v používání informačních a komunikačních technologií zaostávají za mladší populací. Vrstevníci informantů nemají s používáním informačních a komunikačních technologií žádné velké obtíže a považují rozvoj těchto technologií za pozitivum dnešní doby. To se shoduje s tvrzením Nimroda (2018), který poukazuje na skutečnost, že používání informačních a komunikačních technologií, a to především internetu, může být pro seniory cesta, jak zůstat nezávislími a jak si mohou zlepšovat kvalitu svého života.

9. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo objasnit, jak senioři přistupují k informačním a komunikačním technologiím a jakou formou tyto technologie v praktickém životě využívají. Pro zodpovězení cíle, byla zvolena hlavní výzkumná otázka: *Jak se senioři ztotožňují s užíváním informačních a komunikačních technologií?*, a pro vysvětlení hlavní výzkumné otázky byly zvoleny čtyři dílčí výzkumné otázky.

Informanti při zodpovídání otázek neměli žádné větší potíže, pokud nevěděli, jak se vyjádřit, nebo jejich odpovědi nebyly dostatečně vypovídající, použila jsem doplňující otázky, které odpovědi dokreslily do detailu.

Senioři se dobře orientují v pojmech, které souvisí s informačními a komunikačními technologiemi a nedělá jim větší problém používání zařízení, která jsou prostředkem k využívání těchto technologií. Tato zařízení používají denně, proto jsou pro ně nezbytná. Forma, kterou informačních a komunikačních technologií využívají, je nejčastěji mobilní telefon, ať už „chytrý“ nebo klasický, dále notebook, na kterém pomocí internetu vyhledávají nejrůznější informace týkajících se jejich zájmů a vlastních potřeb.

Pokud mám mluvit o pozitivním pohledu na užití informačních a komunikačních technologií, senioři vidí asi největší výhodu ve snadné komunikaci s blízkými, pomocí mobilního telefonu, a dále kvitují jeho přenosnost. Mohou si tedy zavolat kdykoli a odkudkoli. Další výhodou je dostupnost informací. Informanti uvedli, že jim vyhovuje přístup k informacím z domova, nemusí nikam chodit a vše si najdou bez problémů, ať už se to týká například internetového bankovníctví, internetových obchodů, zjišťování jízdních řádů, informací o počasí nebo o jejich koníčcích. Pro informanty jsou též internet a notebook prostředky, které jim umožňují studium na Virtuální Univerzitě třetího věku. Pozitivně se rovněž dívají na používání mobilního telefonu v tom smyslu, že si mohou zavolat pomoc, pokud by se jim například udělalo špatně, nebo by se ocitli v nebezpečné situaci, která je ohrožuje na životě. Výhody pro budoucí generace vidí informanti v tom, že jsou informační a komunikační technologie rychlé a dostupné a převádění každodenní agendy do elektronické podoby shledávají jako pozitivní.

Setkala jsem se se zjištěním, jakou vidí v rozvoji a používání informačních a komunikačních technologií informanti nevýhodu. Všichni shodně uvedli, že je velkým problémem dnešní doby sociální izolace. Ta je podle nich způsobena právě používáním

těchto technologií a lidé spolu komunikují hlavně přes mobilní telefon a internet. Nemluví spolu z očí do očí, a tak se jejich kontakt omezuje na virtuální komunikaci. Do budoucna by to podle informantů mohlo způsobit, že se lidé od sebe úplně odcizí a nebudou umět navázat osobní kontakt s ostatními lidmi. Na druhou stranu je potřeba zmínit fakt, že pokud senioři nebudou informační a komunikační technologie využívat, budou se špatně začleňovat do společnosti a mohou se díky neznalosti těchto technologií dostat až na její okraj. Zde vyvstává tedy otázka, budou izolováni senioři, kteří nebudou informační a komunikační technologie používat, nebo ti, co je používat budou, ale opadne u nich osobní komunikace a vše budou sdílet a řešit přes mobilní telefony a internet?

Co je zajímavé, informanti uvedli, že by se používání informačních a komunikačních technologií již nedokázali obejít. Pokud tedy mám shrnout, co nám tato bakalářská práce ukázala, tak že pohled seniorů na užití informačních a komunikačních technologií v praktickém životě je spíše pozitivní. Jediné negativum je tedy sociální izolace, ale celkově vidí v používání těchto technologií senioři přínos. Nejčastější formou používání informačních a komunikačních technologií je mobilní telefon, notebook a internet.

Jako mé doporučení bych uvedla lepší a dostupnější možnosti pro vzdělávání seniorů v informačních a komunikačních technologiích. Jistě by bylo přínosné, aby se vytvářelo více projektů, které by seniorům poskytovaly zlepšení se v gramotnosti v oblasti informačních a komunikačních technologií. Byla by vhodná i vícegenerační setkání, na kterých by zástupci z mladší generace seniorům ukázali, jaké skrývají informační a komunikační technologie výhody a jak jim mohou usnadňovat život. Mohli by je navštívit i s celou rodinou, kdy by strávili dohromady příjemný čas a prakticky by si mohli i se svými dětmi a vnoučaty různé funkce informačních a komunikačních technologií vyzkoušet. Určitě by pak měli větší motivaci a zájem se v této oblasti vzdělávat a nemuseli by být bezradní, jelikož pomoc by měli nablízku.

Tato bakalářská práce by mohla být přínosem pro všechny organizace, které se zabývají začleňováním seniorů do společnosti, jejich vzděláváním a pomocí ve zlepšování gramotnosti seniorů v oblasti informačních a komunikačních technologií.

10. Seznam použitých zdrojů

BERANOVÁ, B., STRAKA, J., 2012. *Kulatý stůl: Stárnutí obyvatel České republiky* [online]. Praha: Český statistický úřad [cit 2017-12-20]. Dostupné z: www.czso.cz/csu/czso/kulaty_stul_starnuti_obyvatel_ceske_republiky_prezentace2012_0131

ČELEDOVÁ, L., KALVACH, Z., ČEVELA, R., 2016. *Úvod do gerontologie*. Praha: Karolinum. 151 s. ISBN 978-80-246-3404-3

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2016. *Vývoj obyvatelstva České republiky, Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu*. [datový soubor]. Praha: ČSÚ [cit 2017-12-20]. Dostupné z: www.czso.cz/documents/10180/45964328/1300691701.pdf/2450a347-c6da-4ed2-b98b-7ca13a78f7b5?version=1.0

DISMAN, M., 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Čtvrté nezměněné vydání. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-247-3901-4

DOSTÁL, J., 2008. *Využití virtuálního počítače ve vzdělávání*. Olomouc: Votobia. 66 s. ISBN 978-80-7220-309-3

E-SENIOR, 2017. *Podmínky užívání portálu VU3V*. [datový soubor]. Praha: ČZU [cit 2017-12-20]. Dostupné z: https://e-senior.czu.cz/pluginfile.php/17/coursecat/description/Podm%C3%ADnky%20u%C5%B E%C3%ADv%C3%A1n%C3%AD%20port%C3%A1lu_VU3V.pdf

E-SENIOR, 2017. *Základní informace a podmínky studia Virtuální Univerzity třetího věku*. [online]. Praha: ČZU [cit 2017-12-20]. Dostupné z: <https://e-senior.czu.cz/course/index.php?categoryid=3>

GARNET, D., SINER, A., WALKER, C., ESMAT, R., YI, S., 2018. Learning in the third age: drawing wisdom from reflective stories in community art education. [online]. *International Journal of Lifelong Education*: 1(1), 1–14. [cit. 2018-03-28]. DOI: 10.1080/02601370.2018.1450304 Dostupné z: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85044478141&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&st1=>

- HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J., 2013. *Aktivita jako projekt. Diskurz aktivního stárnutí a jeho odezvy v životech českých seniorů*. SocioLOGické Nakladatelství. 169 s. ISBN 978-80-7417-152-7
- HAŠKOVCOVÁ, H., 2010. *Fenomén stáří*. Havlíček Brain Team. 355 s. ISBN 978-80-87109-19-9
- HÁNA, K., STŘEDA, L., 2016. *e Health a telemedicína*. Praha: Grada. 160 s. ISBN 978-80-247-5764-3
- HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2
- HLAĎO, P., POKORNÝ, B., PETROVOVÁ, M., 2017. Pracovní schopnost české pracovní síly ve věku 50+ její vztah s vybranými demografickými a antropometrickými proměnnými. *Kontakt*: 19(2), 156–66. ISSN 1212-4117.
- HOLMEROVÁ, I., JURAŠKOVÁ, B., ZIKMUNDOVÁ, K., 2003. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Praha: ČALS. 85 s. ISBN 80-86541-12-6
- HOLMEROVÁ, I., JURAŠKOVÁ, B., MŮLEROVÁ, D., VIDOVIČOVÁ, L., HABRCELTOVÁ, L., MATOULEK, M., SUCHÁ, J., ŠIMŮNKOVÁ, M., 2014. *Průvodce vyšším věkem. Manuál pro seniory a jejich pečovatele*. Praha: Mladá fronta, s. 153-172. ISBN 978-80-204-3119-6
- HŘIVŇÁKOVÁ, L., 2003. *Průvodce moderním světem pro dědečka a babičku*. Brno: Computer Press. 69 s. ISBN 978-80-264-0321-0
- CHEN, A., N., MCGAUGHEY, R., E., ZELTMANN, S., M., 2018. How Seniors in Taiwan Use Information Technology: Computer and Cell Phones. [online]. *International Journal of Human-Computer Interaction*: 34(2), 166–76. [cit. 2018-02-5]. DOI 10.1080/10447318.2017.1335445 Dostupné z: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85027327818&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&st1=>
- CHERMIT, K., D., ZABOLATNY, A., G., PRYAKHIN, S., V., 2018. Senior-age-specific regress in joint movement patterns in squatting practices. [online]. *Teoriya i Praktika Fizicheskoy Kultury*: 4(1), 45–47. [cit. 2018-04-1]. ISSN 1212-4117 Dostupné

z: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85044445687&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&st1=>

GRUSS, P., (ed.) 2009. *Perspektivy stárnutí z pohledu psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Portál. 219 s. ISBN 978-80-7367-605-6

GULOVÁ, L., 2011. *Sociální práce pro pedagogické obory*. Praha: Grada. 208 s. ISBN 978-80-3379-1

KOTALÍKOVÁ, J., KOTRUSOVÁ, M., PLESKAČOVÁ, J., STUHL, J., 2014. *E-inkluze metodologická příručka*. Praha: M'am'alloca. 65 s. ISBN 978-80-905534-4-6

KREJČÍKOVÁ, D., LANGMEIER, J., 2006. *Vývojová psychologie – 2. Aktualizované vydání*. Praha: Grada. 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0

LAPÁČEK, J., 2014. *Notebook pro seniory. Vydání pro Windows 8*. Brno: Computer Press. 171 s. ISBN 978-80-251-3827-4

LOUŽEK, M., 2014. *Důchodová reforma*. Praha: Karolinum. 100 s. ISBN 978-80-244-2612-3

MALÍKOVÁ, E., 2011. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada. 328 s. ISBN 970-80-247-3148-3

MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 332 s. ISBN 80-247-1362-0

MAREŠ, J., NOVÁ, H., RICHTER, V., SAKOVÁ, K., SKALKOVÁ, J., 2007. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha: Portál. 281 s. ISBN 978-80-7367-230-0

NIMROD, G., 2018. Technophobia among older Internet users. [online]. *Department of Communication Studies and The Center for Multidisciplinary Research in Aging*: 44(2-3), 148–62. [cit. 2018-03-15]. DOI 10.1080/03601277.2018.1428145 Dostupné

z: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85040988674&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&st1=>

ONDRÁKOVÁ, J., TAUCHMANOVÁ, V., JANIŠ ml., K., PAVLÍKOVÁ, S., JEHLIČKA, V., 2012. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Pavel Mervart. 167 s., ISBN 978-80-7465-038-3

- PROCHÁZKA, D., 2010. *Nebojte se počítače pro Windows 7 a Office*. Praha: Grada. 128 s. ISBN 978-80-247-3717-1
- PRŮCHA, J., VETEŠKA, J., 2014. *Andragogický slovník 2. aktualizované rozšířené vydání*. Praha: Grada. 320 s. ISBN 978-80-247-4748-4
- REICHEL, J., 2009. *Metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6
- SHMIDT, E., COHEN, J., 2014. *Nová doba digitální. The New Digital Age. Jak se přetváří budoucnost lidí, národů a obchodu*. Těčovice: PBtisk. 263 s. ISBN 978-80-87673-04-1
- SEIFERTOVÁ, V. a kolektiv, 2013. *Průvodcovské činnosti*. Praha: Grada. 208 s. ISBN 978-80-247-4807-8
- SEVILLA, M., SALGADO, C., MANRIQUE, E., RAMÍREZ, H., B., ALANÍS, A., 2018. Information and communication technologies, and the positive mental health in the seniors. [online]. *Smart Innovation, Systems and Technologies*: 71(1), 19–25 . [cit. 2018-02-1]. DOI 10.1007/978-3-319-59397-5_3 Dostupné z: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85019688298&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&st1=>
- SLEPIČKA, P., MUDRÁK, J., SLEPIČKOVÁ, I., 2016. *Sport a pohyb v životě seniorů*. Praha: Karolinum. 164 s. ISBN 978-80-246-3110-3
- SÝKOROVÁ, D., 2007. *Autonomie ve stáří*. Praha: SocioLOGické Nakladatelství. 279 s. ISBN 978-80-86429-62-5
- ŠERÁK, M., 2009. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál. 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6
- ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L., 2015. *Edukace seniorů, geragogika gerontodidaktika*. Praha: Grada. 232 s. ISBN 978-80-247-9916-2
- VÁGNEROVÁ, M., 2007. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5
- ZORMANOVÁ, L., 2017. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada. 224 s. ISBN 978-80-2714-9

ZOUNEK, J., ŠEĎOVÁ, K., 2009. *Učitelé a technologie mezi tradičním a moderním pojetím*. Brno: Paido. 171 s. ISBN 978-80-7315-187-4

11. Seznam tabulek

<i>Tabulka 1 – Časový harmonogram realizace bakalářské práce</i>	34
<i>Tabulka 2 – Identifikace informantů.....</i>	35
<i>Tabulka 3 – Orientace seniorů v základních pojmech ICT</i>	36
<i>Tabulka 4 – K čemu a jak senioři informační a komunikační technologie využívají, Informant č. 1.....</i>	38
<i>Tabulka 5 – K čemu a jak senioři informační a komunikační technologie využívají, Informant č. 2.....</i>	39
<i>Tabulka 6 – K čemu a jak senioři informační a komunikační technologie využívají, Informant č. 3.....</i>	39
<i>Tabulka 7 – K čemu a jak senioři informační a komunikační technologie využívají, Informant č. 4.....</i>	40
<i>Tabulka 8 – K čemu a jak senioři informační a komunikační technologie využívají, Informant č. 5.....</i>	40
<i>Tabulka 9 – Změna používání informačních a komunikačních technologií díky navštěvování Virtuální univerzity třetího věku</i>	42
<i>Tabulka 10 – Informačních a komunikačních technologie – výhody a nevýhody pro seniory.....</i>	45

12. Seznam zkratek

ICT – informační a komunikační technologie

U3V – Univerzita třetího věku

VU3V – Virtuální univerzita třetího věku

13. Přílohy

13.1 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Scénář pro rozhovor

Příloha č. 2 – Informovaný souhlas

Příloha č. 1 – Scénář pro rozhovor

Dílčí výzkumné otázky	Indikátory	Otázky k rozhovoru
<p>1. Orientují se senioři v základních pojmech týkajících se informačních a komunikačních technologií?</p>	<p>Orientace v ICT</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dokážete mi jednoduše vysvětlit, co jsou to informační a komunikační technologie? 2. Víte, jaký je mezi nimi rozdíl? 3. Můžete mi říci, k čemu se používá mobilní telefon? 4. Co si představujete pod pojmenováním „chytrý telefon“? 5. Dokážete mi jednoduše vysvětlit, jak se liší klasický mobilní telefon od „chytrého telefonu“? 6. Můžete mi říci, k čemu se používá počítač? 7. Víte, k čemu se používá notebook? 8. K čemu můžete používat tablet? 9. Dokážete mi jednoduše vysvětlit, jak se tato zařízení (počítač, notebook, tablet) od sebe liší? 10. Používáte internet? 11. S pomocí jakého zařízení můžete internet používat? 12. Už jste někdy slyšel/a o používání elektronické čtečky? 13. Setkal/a jste se někdy s označením „chytrá televize“?
<p>2. K čemu a jak často senioři informační a komunikační technologie používají?</p>	<p>Užívání ICT</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vlastníte mobilní telefon? <ul style="list-style-type: none"> • Jak dlouho ho již používáte? • Jak často ho používáte? • K čemu ho používáte? • Používáte „chytrý telefon“? <ul style="list-style-type: none"> - Jakých funkcí na něm užíváte?

		<ul style="list-style-type: none"> - Jak často tyto funkce používáte? • Dokázal/a byste se bez mobilního telefonu obejít? • Jaké výhody vidíte v jeho používání? • Vidíte v jeho používání nějaké nevýhody? <p>2. Vlastníte některá z těchto zařízení: počítač, notebook, tablet?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak dlouho již zařízení používáte? • Jak často zařízení používáte? • K čemu zařízení používáte? • Dokázal/ byste se bez něj obejít? <p>3. Používáte internet?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak často internet používáte? • K čemu internet používáte? • Dokázal/a byste se bez používání internetu obejít? • Vidíte v používání internetu nějaké výhody či nevýhody? <p>4. Vlastníte elektronickou čtečku?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak dlouho již toto zařízení používáte? • Jak často čtečku používáte? • Čtete raději v knize nebo ve čtečce? <ul style="list-style-type: none"> - Z jakého důvodu čtete raději v knize? - Z jakého důvodu čtete raději ve čtečce? <p>5. Vlastníte „chytrou televizi“?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak dlouho již zařízení používáte? • Sledujete pouze televizní program, nebo používáte i její „chytré funkce“? <ul style="list-style-type: none"> - Jaké „chytré funkce“ používáte? - Jak často tyto funkce používáte?
3. Změnilo se	Změna užívání	1. Přivedlo Vás navštěvování VU3V na

<p>navštěvováním Virtuální Univerzity třetího věku používání informačních a komunikačních technologií u seniorů?</p>	<p>ICT nástupem na VU3V</p>	<p>myšlenku začít navštěvovat U3V?</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Používal/a jste před nástupem na VU3V informační a komunikační technologie? <ul style="list-style-type: none"> • Jaké ICT jste používal/a? 3. Používáte ICT díky navštěvování VU3V častěji než dříve? 4. Je užívání ICT nezbytné při návštěvách VU3V? <ul style="list-style-type: none"> • V čem je podle Vás nezbytné? 5. Myslíte si, že kdybyste VU3V nezačal/a navštěvovat, užíval/a byste ICT v takové míře? 6. Je podle Vás vzdělávání v oblasti ICT dostatečné? 7. Chtěl/a byste se více v oblasti ICT vzdělávat? 8. Chtěl/a byste se v ICT vzdělávat v rámci programu informatiky na U3V?
<p>4. Vidí senioři v nástupu informačních a komunikačních technologií výhody?</p>	<p>Výhody / nevýhody ICT</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jak si myslíte, že Vám ICT usnadňují život? 2. Co si myslíte o dnešním trendu vše převádět do elektronické podoby? 3. Zvládáte v užívání ICT držet tempo s dobou? 4. Jaké výhody podle Vás pro naši budoucnost ICT představují? 5. Víte, jaký pohled mají na ICT vaši vrstevníci?

Příloha č. 2 – Informovaný souhlas

Informovaný souhlas

Škola: Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Student: Zuzana Tichá

Informovaný souhlas týkající se účasti na výzkumu k bakalářské práci na téma „Pohled seniorů na užití informačních a komunikačních technologií v praktickém životě“. Tímto souhlasem prohlašuji, že jsem byl/a pečlivě seznámen/a s průběhem a podmínkami výzkumu. Byl/a jsem srozuměna s tím, že výsledky jsou zcela anonymní a budou použity pouze k interpretaci výsledků v této bakalářské práci. Rovněž prohlašuji, že se daného výzkumu zúčastňuji dobrovolně a je mi známo, že z něj mohu kdykoliv vystoupit.

V.....dne.....

Podpis.....